

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ζ' • ΤΕΥΧΟΣ 61 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1983 • ΤΙΣΡΙ 5744

Τό σάλπισμα, ξυλόγλυπτο "Αμστερνταμ, 1707

שנה טובה

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΝΑΖΙΣΜΟΥ

Όμιλία του κ. Per Ahlmark¹ κατά την
«Εβδομάδα Ραούλ Βάλλενμπεργκ»
Ιερουσαλήμ, 11 Μαΐου 1983

Θά μου επιτρέψετε να είμαι πολύ ειλικρινής. Υπάρχει κάποιο στοιχείο ύποκρισίας στην Εύρώπη την ώρα που πενθεί για τό όλοκαύτωμα και τιμά τον Ραούλ Βάλλενμπεργκ².

Όχι πώς δεν αναγνωρίζουμε ότι η σφαγή έξι εκατομμυρίων Έβραίων ήταν ένα ανεπανόληπτο έγκλημα στην ανθρώπινη ιστορία. Όχι πώς αρνούμαστε ότι ο

Βάλλενμπεργκ είναι, ίσως, ο αγνότερος κι ο μεγαλύτερος ήρωας του είκοστού αιώνα. Αυτά τά αναγνωρίζουμε. Έκατομμύρια Εύρωπαίοι αισθάνονται ακόμα ντροπή για τη γεννοκτονία αυτή που έλαβε χώρα σέ όρισμένες από τίς πατρίδες μας ή για τό γεγονός ότι όρισμένες άλλες χώρες έκλεισαν τά μάτια τους μπροστά στό κακό. Έπιπλέον, έμεις τίς γενιάς μου, πού μεγαλώσαμε μετά τό Όλοκαύτωμα, γνωρίζουμε ότι ένα έθνος ποτέ δεν μπορεί νά ξεφύγει από τό παρελθόν του. Μπορούμε νά αποδείξουμε ότι έμεις έχουμε αλλάξει ριζικά, αλλά θά πρέπει νά αναγνωρίσουμε ότι η ένοχή του χιτές άποτελεί εύθύνη για τό σήμερα. Καί μέ αυτόν τόν τρόπο μπορούμε νά αντιμετωπίσουμε την Εύρωπαϊκή ύποκρισία. Τό Yad Vashen (ένα μουσείο πού άρχιιοθετεί την ιστορία του Όλοκαυτώματος) μάς δείχνει τί μπορεί νά συμβεί όταν δεν άντιστεκόμαστε στόν άντισσημιτισμό. **Οι άντισσημίτες άρχίζουν πάντα από τούς Έβραίους, αλλά ποτέ δεν σταματούν σ' αυτούς.** Ό άντισσημιτισμός άποτε-

λει πάντοτε ένα προσκλητήριο για την καταστροφή των δημοκρατικών αξιών καί θεσμών. Η άνοχή του άντισσημιτισμού προκαλεί την καταστροφή. Τελικά, όλοι θά καταστούμε θύματα. Ό Ραούλ Βάλλενμπεργκ μάς διδάσκει ότι όλοι μας πρέπει νά συμμετέχουμε σέ ό,τι συμβαίνει τριγύρω μας. Κάθε άτομο έχει ένα καθήκον: νά άντισταθεί στίς δυνάμεις του μίσους όταν προσπαθούν νά ύποτάξουν τόν πολιτισμό. Ό Βάλλενμπεργκ επανεβεβαίωσε τό πιστεύω της δημοκρατίας: έσύ καί έγώ σάν άτομα, μπορούμε νά κάνουμε πολύ περισσότερα από ότι πιστεύουμε για νά διαφυλάξουμε την ανθρωπότητα καί νά διασώσουμε ζωές.

Έχουμε διδαχθεί καί θυμόμαστε έμεις στην Εύρώπη αυτά τά δύο διδάγματα;

Μετά τό Όλοκαύτωμα, ξέρουμε ότι ο άντισσημιτισμός δεν γνωρίζει σύνορα καί, συνεπώς, ότι πρέπει νά καταπολεμηθεί. Τότε, όμως, πολεμήστε τον άμέσως, όπουδήποτε τόν διακρίνετε! Στην Εύρώπη έκτοξεύονται πάλι βόμβες εναντίον συναγωγών, Έβραϊκών σχολείων καί ίδρυμάτων. Έκείνοι πού διαπράττουν αυτές τίς ενέργειες πρέπει νά κυνηγηθούν, νά συλληφθούν καί νά καταδικασθούν μέ άποφασιστικότητα καί μέ όλα τά μέσα πού οι χώρες μας μπορούν νά έπιστρατεύσουν. Οι κυβερνήσεις μας πρέπει νά προστατέψουν τούς Έβραίους καί νά έντοπίσουν τούς έχθρούς των Έβραίων μέ όλα τά νόμιμα μέσα πού διαθέτουν. Τόν περασμένο χρόνο

Συνέχεια στή σελ. 15

Εβραϊκό Τριώδιο

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΗΝΑ ΤΙΣΡΙ

Τό ημερολόγιο αποτελεί τό καθημερινό του Έβραίου. Πάνω στά φτερά του χρόνου πού μās οδηγεί μέσα απ' τή ζωή, ό Θεός κατέγραψε τά άθάνατα λόγια τής διαδασκαλίας Του, καθιστώντας έτσι τίς μέρες καί τίς εβδομάδες, τούς μήνες καί τά χρόνια, κήρυκες τής αληθείας Του. Σ' αυτές τίς χρονικές περιόδους ό Θεός έμπιστεύθηκε τή διαφύλαξη τών διδασκαλιών Του, καθιστώντας τες έτσι πιό άφθαρτες καί πιό προσιτές απ' όσο θά τίς καθιστούσε ό λόγος οίουδήποτε ιερέα ή ό συμβολισμός οίουδήποτε μνημείου ή βωμού. Οι ιερείς πεθαίνουν, τά μνημεία φθείρονται, οι ναοί καί οι βωμοί καταστρέφονται' αλλά ό χρόνος παραμένει αιώνια καί κάθε νεογέννητη μέρα αναδύεται μέσα από τά σπλάχνα του πάντοτε φρέσκη καί ρωμαλέα. Ό ιερέας δέν μπορεί νά έπισκεφθεί παρά μόνο έναν περιορισμένο αριθμό ατόμων' οι ιερείς καί τά μνημεία, οι ναοί καί οι βωμοί πρέπει νά αναμεινουν μέχρι ότου ό άνθρωπος τά έπισκεφθεί, ενώ τό άτομο τά χρειάζεται περισσότερο άκριβώς όταν είναι απομακρυσμένος απ' αυτά, όταν βρίσκεται αποκλεισμένος μέσα στή δυστυχία τής απομόνωσης. Αυτό δέν ισχύει γιά τά τέκνα του Χρόνου. Αυτά δέν περιμένουν τό πλησίασμα του ανθρώπου' έρχονται άπροσκάλεστα καί μās σταματούν μέσα στον πολυάσχολο στίβο τής ζωής, κατά τή διάρκεια κάποιας επιτυχούς συναλλαγής ή κάποιας χαράς, στή μοναχική ήρεμία τής φυλακής ή στό κρεβάτι του πόνου καί τής αρρώστιας. Παντού φέρουν τό λόγο του Θεού, νοθετώντας καί προειδοποιώντας, εμπνέοντας καί ανακουφίζοντας. Παντεπόπτης σάν τόν Άποστολέα του, ό χρόνος πλησιάζει ταυτόχρονα όλους. Πλημμυρίζει τούς ανθρώπους κάθε ηλικίας καί κάθε κοινωνικής τάξης μέ τίς ίδιες σκέψεις καί μέ όμοιομορφα συναισθήματα.

ΡΩΣ ΑΣΑΝΑ: 'Η επέτειος τής «άπαρχής» τής «κρίσεως» καί του «λυτρωμού»

Ας αναλογισθούμε, λοιπόν, τό Ρώς Άσσανά τήν επέτειο τής «άπαρχής», τής «κρίσεως» καί του «λυτρωμού». Ίσταται ενώπιόν μās σάν ένας θεϊκός προάγγελος σύνεσης καί χαράς, φόβου καί γαλήνης, προειδοποίησης καί ανακούφισης.

Τό Ιουδαϊκό ημερολόγιο γνωρίζει δυό είδη έτών, όπως καί δυό είδη ήμέρας. Τό ένα έτος άρχίζει μέ τό φθινόπωρο καί άφού διανύσει τήν πορεία του μέσω χειμώνα, άνοιξης καί θερους, ολοκληρώνεται πάλι τό φθινόπωρο. Τό άλλο έτος, άρχίζει μέ τήν άνοιξη καί, παρά τό γεγονός ότι τό θέρος ακολουθείται από τό φθινόπωρο καί τό χειμώνα, καταλήγει στήν πάντοτε πρόσχαρη καί άνανεωμένη άνοιξη. Παρομοίως, υπάρχει μιά μέρα πού άρχίζει τό βράδυ όταν τό πέπλο τής νύκτας ξαπλώνεται πάνω σ' όλο τό έργο τής δημιουργίας, μιά μέρα πού παρά τη λαμπρότητα τής χαρραυγής καί του μεσημεριού, καταλήγει πάλι στό βράδυ. 'Η άλλη μέρα άρχίζει μέ τόν έρχομό τής πρωίας, πορεύεται πρós τή μεσημβρία κι άφού διανύσει τίς σκιές τής νύκτας, καταλήγει πάλι στό πρωί.

'Η «βραδυνή» μέρα, πού διανύει τήν τροχιά από νύκτα σέ νύκτα, είναι ή μέρα τής δημιουργίας, μέσω τής οποίας υπολογίζουμε τίς χρονικές περιόδους του επιγείου όδοιπορικού μās. Στο ναό του Θεού, όμως, τό Μπέτ Άμικντάς ήμέρα

του φωτός, ή μέρα πού διανύει τήν τροχιά από πρωίας μέχρι πρωίας, αποτελεί τήν κατευθυντήρια μονάδα. Έκεί τά πάντα άρχιζαν τό πρωί καί τελείωναν τό πρωί.

Τό «φθινοπωρινό» έτος, πού άρχίζει μέ τό μήνα Τισρί πού ξεκινάει από τή συγκομιδή τών σπαρτών καί τών αγαθών καί ολοκληρώνεται πάλι μέ τή συγκομιδή, αντιστοιχεί μέ τό έτος τής δημιουργίας τής γής. Μέσω αυτού του έτους μετράμε τά έτη του κόσμου, τά χρόνια τής ζωής μās, τών επιτευγμάτων μās, καί τής άπασχολήσεώς μās μέ τά γήινα. Τό έτος τής «άνοιξης» από τήν άλλη μεριά, πού άρχίζει μέ τό μήνα Νισάν καί λήγει τόν ίδιο μήνα, είναι τό έτος του 'Ιουδαϊσμού, τό έτος τής απολύτρωσης, του 'Ισραήλ καί τής άνθρωπότητας. Μέσω αυτού του έτους μετράμε τήν έβραϊκή μās ζωή, υπολογίζουμε τούς μήνες καί τίς γιορτές μās.

Άσημένιο διακοσμητικό του Σέφερ — Τορά
(Ιερουσαλήμ 19ος αϊ.)

Ο διπλός ύπολογισμός ἐτῶν καὶ ἡμερῶν ὑπενθυμίζει τὴ διπλὴ ἀνθρώπινη ὑπόσταση

Μήπως αὐτός ὁ διπλός ὑπολογισμός ἐτῶν καὶ ἡμερῶν δὲν ἀντηχεί σάν τὴ σάλπιγγα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, τῆς παροδικότητας καὶ τῆς αἰωνιότητας; Δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐμπνέει μέσα μας τὴ συναίσθηση τῆς διπλῆς ὑποστάσεώς μας, τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ γήινου καὶ παροδικοῦ μὲ τὸ θεῖο καὶ ἀκατάλυτο πού ἐνυπάρχει μέσα μας;

Ἄν ἀφαιρέσουμε ἀπ' τὴ ζωὴ μας κάθε τι πού μᾶς χαρακτηρίζει σάν Ἑβραίους, ἂν ἐκμηδενίσουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητας κάθε τι πού ἔχει συνεισφέρει ὁ Ἰουδαϊσμός, τότε, ὄντως, θὰ μετράμε τίς μέρες ἀπὸ νύκτα σὲ νύκτα καὶ ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία δὲν θὰ ἀποτελεῖ παρά μιὰ καταμέτρηση «νυκτερινῶν» ἡμερῶν. Ὅλες οἱ ὑπάρξεις δὲν θὰ συνθέτουν παρά ἓνα ξεφυλλισμένο καὶ μελαγχολικὸ φθινόπωρο πού μαραίνεται καὶ πεθαίνει. Ὅσο ψηλά πάνω ἀπὸ τὴ γῆ κι ἂν ἀνέβει ὁ ἥλιος τῆς εὐδαιμονίας, ἡ σκιά τῆς νύκτας, τελικὰ, θὰ σκεπάσει τὰ πάντα μὲ τὸ πέπλο τῆς. Ὅσο λαμπρά κι ἂν στολισθεῖ τὸ δένδρο τῆς γῆινης ζωῆς, τὸ παραγωγικότερο καλοκαίρι θὰ ἀκολουθηθεῖ ἀπὸ τὸ φθινόπωρο καὶ ἡ ἐποχὴ μὲ τίς καταιγίδες θὰ ἀπογυμνώσει αὐτὸ τὸ δένδρο ἀπὸ τὸ πλούσιο φύλλωμά του. Ὅτι ξεπήδησε ἀπὸ τὸ χῶμα, καταλήγει πάλι στὸ χῶμα «τὰ πάντα πορεύονται πρὸς τὴ βοσκὴ τοῦ θανάτου», ὁ δὲ Χρόνος διακηρύσσει τὴν παροδικότητα πάντων.

Ἀλίμονο ἂν ἐπιτρέψουμε σ' αὐτὴ τὴν προσωρινότητα νὰ μᾶς ξεγελάσει, ἂν πιστέψουμε ὅτι ἡ νεότης θὰ διαρκέσει γιὰ πάντα, ὅτι αὐτὸ πού ἀνθίζει θὰ ἐπιζήσει, ὅτι ἡ ἰσχὺς ποτέ δὲν θὰ ἐξασθενήσει, ὅτι τὸ μεγαλεῖο εἶναι μιὰ μονιμότητα, ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐδαιμονία εἶναι ἀτρώτα, ὅτι ὁ πλοῦτος ἀποτελεῖ ἐξασφάλιση, ὅτι τὰ γῆινα μεγαλεῖα εἶναι αἰώνια! Ἀλίμονο σὲ μᾶς ἂν ἀγκαλιάσουμε αὐτές τίς ψευδαισθήσεις καὶ τίς καταστήσουμε τούς γήινους θεούς μας.

Πάνω ἀπὸ ὅλα, ὅμως, ἀλίμονο σὲ μᾶς ἂν τὸ Ἰουδαϊκὸ πνεῦμα πᾶψει νὰ μᾶς διδάσκει τὸν ἀπὸ ἀνοίξι σὲ ἀνοίξι ὑπολογισμό τῶν γῆινων χρόνων μας, ἂν ἡ γῆ καταστῇ γιὰ μᾶς ἓνα νεκροταφεῖο μὲ μνήματα νὰ μᾶς περιστοιχίζουν ἀπ' ὅλες τίς πλευρές, ὅπου ὁ ἐνεδρεῦναι θάνατος θὰ σκορπᾷ πάνω ἀπ' ὅλα τὸν τρόπο τοῦ ἀφανισμοῦ, ὅπου τὸ γέλιο θὰ θεωρεῖται ἁμαρτία, ἡ κάθε ἀπόλαυση παρανομία καὶ ἡ χαρὰ μωρία, ὥστε μὲ φωνὴ γεμάτη ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία νὰ ἀναφωνήσουμε: «Ὅλα, ὅλα εἶναι ματαιότης».

Διότι, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψιν τοῦτο: κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴ ἀντίληψη περὶ ἀγιωσύνης, τίποτε δὲν ὑπάρχει χωρὶς ἁξία. Τὸ Ἰουδαϊκὸ ἱερὸ δὲν κτίσθηκε πάνω ἀπὸ μνήματα· ὁ θάνατος καὶ τὰ σημεῖα τοῦ θανάτου παρέμειναν μακριὰ ἀπὸ τὸν περίβολό του. Στούς χώρους τοῦ δὲν περπάτησε ἡ λύπη· οἰκοδομήθηκε γιὰ χαρὰ. Μέσα στὸν περίγυρό του ὁ χρόνος ὑπολογιζόταν ἀπὸ πρῶτ' σὲ πρῶτ'.

Ο ἀνοιξιᾶτικός ἐβραϊκὸς παράδεισος

Τὸ Ἰουδαϊκὸ πνεῦμα σάν μονάδα ὑπολογισμοῦ ἔχει τὴν ἀνοίξι. Ὁ ἀνοιξιᾶτικὸς παράδεισος - ὅχι ἐκεῖνος τοῦ ἄλλου κόσμου - τοποθετεῖται στὴν ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Τὸν ἀνοιξιᾶτικὸν παράδεισο ὁραματίζει ἐπίσης σάν τὸ στόχο τῆς ἱστορίας, θέλοντας νὰ διδάξει γιὰ μιὰ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς ὅπου τίποτε δὲν θάναί παροδικό, ὅπου τὰ πάντα θὰ διαπνέονται ἀπὸ μιὰ ἀκατάλυτη, αἰώνια, καὶ πρόσχαρη θεοσέβεια. Διδάσκει, συνεπῶς, ἓναν τρόπο ζωῆς ὅπου ἀκόμα καὶ ὁ μῆχος καὶ ἡ ἐργασία, τὸ πένθος καὶ ὁ πόνος μετουσιώνονται σὲ εὐλογία χαρᾶς, ὅπου ἀκόμα κι ὁ πῖο βραχύβιος μικροοργανισμός, ἡ κάθε φευγαλέα στιγμή καταρροῦνται ἀπὸ τὸ θεῖο πού ἐνυπάρχει στὸν ἄνθρωπο, σὰ μιὰ ἀτέλειωτη ἀνθρώπινη ἀνάγκη. Διδάσκει γιὰ μιὰ ζωὴ ὅπου ὁ λυτρωμὸς ἀνθεῖ πάνω σὲ τούτῃ τῇ γῇ καὶ ὅπου, μετὰ τὴν καταιγίδα τῆς νύκτας, χαίρεται μιὰ ἀτέλειωτη ἀνοίξι καὶ ἡμερήσια ἀναζωογόνηση. Ἡ οὐσία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μηνύματος γιὰ τὴ λύτρωση εἶναι ἡ διδασχὴ πρὸς τὸν ἄνθρωπο νὰ νὰ

μάθει νὰ μετρά καὶ νὰ ζεῖ ἀπὸ πρῶτ' σὲ πρῶτ' καὶ ἀπὸ ἀνοίξι σὲ ἀνοίξι.

Προτοῦ, ὅμως, μπορέσουμε νὰ ἀφομοιώσουμε τὴν ἀληθινὴ ἰδέα τοῦ λυτρωμοῦ, πρέπει νὰ ἐκμηδενίσουμε καὶ νὰ ἀποβάλλουμε κάθε σφαλερὴ ἀντίληψη. Ὁ ἥχος τῆς σάλπιγγας τοῦ φθινοπώρου πρέπει νὰ προπορευθεῖ τοῦ μηνύματος τῆς ἀνοίξης. Τὴν ἀπαρχὴ κάθε ἔτους τοῦ γήινου ὀδοπορικοῦ μας ἐρχεται τὸ Ρῶς Ἀσανά γιὰ νὰ καταρρίψει τίς πλάνες καὶ νὰ ἐκδιώξει τίς ψευδαισθήσεις. Σκοπὸ ἔχει νὰ μᾶς διδάξει πῶς νὰ οἰκοδομήσουμε, ἐν μέσῳ τοῦ παροδικοῦ καὶ φθαρτοῦ, τὴ σκηνὴ τῆς ζωῆς μας μὲ χαρὰ καὶ εὐτυχία πάνω σὲ ἔδαφος καθαρὸ ἀπὸ πλάνες καὶ ψευδαισθήσεις.

Οἱ πλάκες τοῦ Νόμου καὶ ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Αἰώνιο Δημιουργό.

Κάποτε οἱ πλάκες τοῦ Θεοῦ Νόμου κείτονταν κομματιασμένες ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά. Οἱ περιπλανηθέντες πρόγονοί μας εἶχαν θέσει τὸ ὄρατό καὶ τὸ παροδικὸ πῖο ψηλὰ ἀπὸ τὸ ἄρατο καὶ τὸ μόνιμο· ἐστρεψάν τις καρδίαι τους ἀπὸ τὸν Αἰώνιο Δημιουργὸ πρὸς μιὰ φθαρτὴ ὑπαρξή, θεοποιώντας τὴν ὁρατὴ φύση στὴ μορφὴ τοῦ χρυσοῦ μοσχοῦ. «**Ἐλε ελοῦχα Ἰσραὴλ**» (Εξ. 32:4), μὲ τὴν κραυγὴ ὅτι ὁ αἰσθησιακὸς συνειδητὸς κόσμος εἶναι ὁ θεὸς τους, ἐξεγκώθηκαν τὰ χορεύοντα πλήθη σὲ μιὰ σισθησιακὴ ἀγαλλίαση. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ πλάκες τοῦ Θεοῦ Νόμου κομματιάσθηκαν. Διότι ἐκεῖ ὅπου χάνεται ἡ συνειδητὴ τῆς ἀνωτέρας θείας φύσεως τοῦ ἀτόμου, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀνυψώνεται πάνω ἀπὸ τὸν αἰσθησιακὸν κόσμον καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἄρατο ἀλλὰ πάντοτε παρόντα «**Υψιστο**», ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται στὴν αἰσθησιακὴ φύση, στὴν ὁποία ἀντίθετα ὁ Θεὸς τοῦ προορίζει νὰ καταστῇ ἀέννητος καὶ κύριος, ὅχι δούλος καὶ ὑπηρετῆς, ἐκεῖ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει τὸ χώρο γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Θεοῦ Νόμου. Ἐκεῖ, δὲν ὑπάρχει χώρος γιὰ τὴν προαγωγὴ καὶ μεταμόρφωση τῆς αἰσθησιακῆς ζωῆς μας σ' ἓναν ὕμνον δόξης πρὸς τὸ Θεὸ· δὲν ὑπάρχει χώρος γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ ἱεροῦ ὅπου θὰ κατοικεῖ τὸ θεῖο μεγαλεῖο καὶ ἀπὸ ὅπου θὰ ἐμπνέει καὶ θὰ καθοδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ οἱ πλάκες τοῦ Νόμου κείτονται κομματιασμένες...

Ἀλλὰ ἡ πλάνη διαλύθηκε· τὸ παραπέτασμα πού ἐμπόδιζε τὴν ὁρσὴ τους σφαιρώθηκε. Ἐκεῖνοι πού λάτρευαν τὸ παροδικὸ χάθηκαν, τὸ θεοποιηθὲν εἰκόνημα τοῦ φθαρτοῦ καὶ παροδικοῦ κονιορτοποιήθηκε, ὁ λαὸς ἐπέστρεψε στὸν Αἰώνιο Ἐνα, καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διακήρυξε ἀπὸ τὰ οὐράνια «**Σαλάχτι**» («**Συγχώρεσα**»). Ὁ σύνδεσμος ἀποκαταστάθηκε, οἱ πλάκες τοῦ Νόμου παρεδόθησαν ἐκ νέ-

«ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΙΡΗΝΗΣ» ΣΤΟ ΙΣΡΑΗΛ

Η Θεολογικὴ Σχολή, πού μὲ τὸν τίτλο «Οἰκουμενικὸ Ἰνστιτούτο» λειτουργεῖ στὸ Ἰσραήλ, γιορτάζει φέτος τὴν συμπλήρωση δέκα χρόνων ἀπὸ τὴν ἱδρύση της. Ὁργανωμένη ἀπὸ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, διέπεται ἀπὸ εὐρύ οἰκουμενικὸ πνεῦμα καὶ φοιτοῦν σ' αὐτὴ πρόσωπα ἀνήκοντα καὶ σὲ ἄλλες. Ὁμολογίες. Ὡς σήμερα, πέρασαν ἀπὸ τὰ θρανία τῆς Σχολῆς αὐτῆς περὶ τοὺς 600 σπουδαστές. Ὁ πρῶτανθς τῆς καθηγητῆς κ. **Ντόναλντ Νίκολ** δήλωσε χαρακτηριστικὰ: «Τὸ Ἰνστιτούτο μὲν εἶναι ἓνας τόπος ὅπου ποικίλα δόγματα συναντῶνται μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα φιλίας, μὲ μόννη προϋπόθεση τὴν κοινὴ πίστη στὸν Ἐνα Θεόν». Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπετείου ἀνακοινώθηκε ὅτι σχεδιάζεται ἡ ἱδρύση μιᾶς «Ακαδημίας Εἰρήνης» στοὺς κόλπους τῆς Σχολῆς μὲ σκοπὸ τὴν προώθηση καὶ καλλιέργεια σπουδῶν σχετικῶν μὲ τὸ ἰδεώδες τοῦ συμπλησιασμοῦ τῶν ἀνθρώπων, σὲ βάση διαθηρσκευτική.

Τὸ κτίριο τῆς Σχολῆς βρίσκεται στὴ δημόσια ὁδὸ πού συνδέει τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ τὴν Βηθλεέμ.

(«Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 1.7.1983)

ου καὶ παραγγέλθηκε, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά ἡ ἀνέγερσις τοῦ Σκηνώματος.

Ἦταν ἡ δεκάτη τοῦ μηνὸς Τισρί, πού ἀκούσθηκε ἡ λέξις «Σαλάχτι», ἐπισφραγίζοντας τὴν ἐπιστροφή τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴν κατάπτωση στὴν ὁποία εἶχε βυθισθεῖ. «Τερονά» καὶ «Τεσουβά», «Σελιχά», «Καπαρά», καὶ «Τααρά», «Εἰμονά», καὶ «Σιμχά» («Σάλπισμα», καὶ «Μετάνοια», «Συγχώρεση», «Ἐξιλέωση», καὶ «Ἀγνόητα», «Πίστις» καὶ «Χαρά»), εἶναι τὰ στοιχεῖα πού συνθέτουν τὸ ἐφτάχρωμο μήνυμα πού ὁ μῆνας Τισρί διακηρύσσει πρὸς κάθε ἑβραϊκὸ σιτιπικὸ καὶ πρὸς κάθε Ἑβραῖο. Αὐτὰ τὰ ἐφτά στοιχεῖα συνθέτουν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς πού ὁ μῆνας Τισρί φυτεύει μέσα μας καὶ καλεῖ ὅλους, χωρὶς καμιά ἐξαίρεση, νὰ στέρξουμε ὑπὸ τὴ σκιά τῶν φυλλωμάτων του. Ἡ «Τερονά» καὶ ἡ Τεσουβά» συνθέτουν τὴ ρίζα τοῦ δένδρου, ἡ «Καπαρά», ἡ «Σελιχά» καὶ ἡ «Τααρά» τὸν κορμό, ἡ «Σιμχά» καὶ ἡ «Εἰμονά», τοὺς δυναμωτικούς καὶ ὑγιεινοὺς καρπούς τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς. Ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ γευθεῖ καὶ νὰ χαρεῖ τοὺς καρπούς τοῦ δένδρου δὲν πρέπει νὰ ἀμελήσῃ τὴ φροντίδα τῆς ρίζας του. Γιὰ νὰ ὠριμάσῃ· εἰ ὁ καρπὸς του, πρέπει νὰ φυτέψουμε μὲ φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια τὴ ρίζα μέσα στὸ πνεῦμα μας.

Τὸ σάλπισμα τοῦ σοφάρ: ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ Θεό

Τὸ σάλπισμα τοῦ σοφάρ πρέπει νὰ διασκορπίσῃ τὰ δέντρα καὶ τίς πλάνες μὲ τίς ὁποῖες οἱ αἰσθήσεις μας καθιστοῦνται. Οἱ ἡμέρες τῆς Τεσουβά μᾶς διδάσκουν πῶς νὰ ξαναβροῦμε τὴν ὁδὸ πού ὁδηγεῖ στὸ Θεό καὶ πού μᾶς κατευθύνει στὸ Γίον Κιπούρ. Μαζὶ μὲ τὴν Καπαρά, τὴ Σελιχά καὶ τὴν Τααρά, καταστρέφονται οἱ γέφυρες πού μᾶς ἐνώνουν μὲ τὸ παρελθόν καὶ μᾶς παρέχεται καινούργιο καὶ καθαρό ἐδαφος πάνω στὸ ὁποῖο θὰ ἀνεγείρουμε, κατὰ τὴ γιορτὴ τοῦ Σουκώτ, μὲ χαρὰ καὶ εὐδαιμονία τὸ σκῆνωμα τῆς ζωῆς μας.

Τοῦ ἑορταστικοῦ αὐτοῦ τριῶδιου, προπορεύεται ἡ «Γιόμ Τερονά», ἡ μέρα σαλπίσσεως τοῦ Σοφάρ. Ὅπως στὸ παρελθόν διὰ τοῦ ἤχου τοῦ Σοφάρ συναχθήκαμε στὸ ὄρος Σινά, ἐστὶ διὰ τοῦ ἤχου τοῦ Σοφάρ καλούμαστε νὰ ἐπιστρέψουμε στὸ Θεό. Ἄλλοτε, τὸ σάλπισμα, τοῦ Σοφάρ κήρυξε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ δούλου, τὴν ἐπιστροφή τοῦ φτωχοῦ στὴν ἐστία του καὶ τὴν ἐπανάκτηση τῆς περιουσίας του. Ἔτσι, κάθε Ρῶς Ασσανά ἡ ἡχος τὸ Σοφάρ μᾶς καλεῖ νὰ ἐπιστρέψουμε στὸ Θεό, κηρύσσει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ κάθε ὑπόδουλου τῶν αἰσθήσεων, καλεῖ τὸ φτωχὸ καὶ τὸν πλούσιον πρὸς τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονία, ἐκφράζει τὴν ἐπιστροφή τοῦ κάθε περιπλανώμενου στὴν ἐστία του καὶ καλεῖ τὴν καρδιά καὶ τὸ πνεῦμα μας νὰ γιορτάσουν ἕνα καινούργιο ἰσβίλαϊο. Τὸ Σο-ξάρ, τέλος, μᾶς καλεῖ νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν ὁδὸ τῆς εὐθύτητας.

Πῶς ὁμως θὰ διακρίνῃ ὁ καθένας μας τὴν ὀρθή ὁδὸ; Πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ πορευθεῖ στὴν κατεύθυνση πρὸς τὸν ἀληθι-

Ἀσημένια λυχνία Χανουκά
Ἀλεξάνδρεια, Αἴγυπτος 18ος αἰ.

νὸ στόχο; Τί εἰδους πυξίδα διαθέτουμε πού θὰ μᾶς κατευθύνει καὶ θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ μέσα ἀπὸ τὴν ἀπέραντη θάλασσα τῆς ζωῆς; Ποιὸς θὰ ὁδηγήσῃ στὸ ταξίδι αὐτὸ ὅπου τὰ λάθη καὶ οἱ αὐταπάτες, τὰ πάθη καὶ κάθε τι εὐκαιριακὸ καὶ πρόσκαιρο μᾶς βομβαρδίζουν ἀπὸ ἀμέτρητες κατευθύνσεις, ὅπου χιλιάδες ψευτοίερες μᾶς συλλογιζοῦν τὴν κάθε ἐσφαλμένη κατεύθυνση σὰν τὴ σωστὴ ὁδὸ;

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χάσουμε τὸ δρόμο. Ἡ Κιβωτὸς τοῦ Νόμου εἶναι ἡ Κιβωτὸς τῆς Συνθήκης· πάνω στὸ Νόμο στηρίζεται ἡ Συνθήκη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ ὅπου πορεύεται ἡ κιβωτὸς τῆς Συνθήκης, ἐκεῖ προπορεύεται καὶ τὸ καθοδηγητικὸ σύννεφο τοῦ Θεοῦ. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση εἶναι ἡ ὁδὸς μας, πρὸς τὰ ἐκεῖ εἶναι ἡ εὐλογία καὶ ἡ χαρὰ.

Η. Σ.

Η ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Μέ ὑπουργικὴ ἀπόφασις ἡ Συναγωγὴ τῆς Κομοτηνῆς χαρακτηρίστηκε διατηρητέον μνημεῖο. Ὅπως ἀναφέρεται σὲ ἔγγραφο τῆς 4ης Ἑφορίας νεωτέρων Μνημείων:

«Ἡ Συναγωγὴ τῆς Κομοτηνῆς εἶναι ἀπὸ τίς ἐλάχιστες σωζόμενες στὴν Ἑλλάδα, ντοκουμέντο ἱστορικὸ τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος πού ἐζησε ἐκεῖ καὶ παράλληλα μνημεῖο μὲ μεγάλη ἀρχιτεκτονικὴ ἀξία, χαρακτηριστικὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν συναγωγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς τὸν 18ο καὶ τὸν 19ο αἰῶνα.

Ἡ θέσις τοῦ παραπάνω κτιρίου εἶναι στὸ κέντρο τῆς πόλεως τῆς Κομοτηνῆς στὴν πλατεῖα τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου, δίπλα στὰ Βυζαντινὰ τείχη».

(Φωτογραφία: T. De Vinney, καπυράϊτ Ἑβραϊκοῦ Μουσείου Ἑλλάδας)

Συναγωγὴ τῆς Κομοτηνῆς

Λάζαρος Βελέλης

ὡς Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Στό τεύχος 60, 'Ιούλιος 1983, τῶν «Χρονικῶν» δημοσιεύτηκε ἡ πολύ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Ι. Σιακῆ σχετικά μέ τό φιλολογικό καυγά μεταξύ τῶν Λ. Βελέλη καί Μ. Χαΐμη. Ὁ συγγραφέας ἀναφέρει (σ. 8) ὅτι, κατά πληροφορία τοῦ κ. Ι. (Πέπου) Ὁβαδία, ὁ Λ. Βελέλης διετέλεσε καθηγητῆς στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, «ἀλλά τακτικός ἤ ἑκτακτος εἶναι ἀνεξακρίβωτο καί χρειάζεται πολλή ἐρευνα ἀκόμη, γιά τή συμπλήρωση τῆς βιογραφίας του». Ἐγνώριζα ὅτι πράγματι ὁ Λ. Βελέλης ἦταν καθηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀλλά παρακινούμενος ἀπό τοὺς λόγους τοῦ κ. Ι. Σιακῆ μελέτησα τό φάκελο τοῦ Λ. Βελέλη στό ἀρχειο τοῦ Πανεπιστημίου, καθώς καί μερικές ἄλλες πανεπιστημιακές πηγές. Καρπὸς τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι τό σημεῖωμα πού ἀκολουθεῖ, τό ὁποῖο εὐχομαι νά τό συμπληρώσουν, μέ τίς προσωπικές τους ἀναμνήσεις, παλαιοί μαθητές τοῦ Λ. Βελέλη.

τοῦ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Ἐπικουροῦ Καθηγητῆ στή Νομική Σχολή
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Από τή σύστασή του τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προικίστηκε μέ πολλές καθηγητικές ἑδρες. Ἦδη στά 1924 ὁ ἰδρυτής του Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου, ἀγορεύοντας στή Βουλὴ ὡς πρωθυπουργός σχετικά μέ τό νομοσχέδιο περὶ ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπεσήμανε τήν ἀνάγκη μεγαλύτερης εἰδικεύσεως τῶν σπουδῶν καθώς καί εὐρύτητας τῶν διδακτῶν μαθημάτων στό νέο Πανεπιστήμιο σέ σύγκριση μέ ἐκεῖνο τῆς Ἀθήνας.¹

Καρπὸς τῆς φωτισμένης αὐτῆς εκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ἦταν τό Π.Δ. τῆς 7.10.1926 πού συνέστησε μεγάλο ἀριθμὸ ἑδρῶν στή Φιλοσοφική Σχολή, οἱ ὁποῖες ἑκτός ἀπὸ τίς καθιερωμένες κατευθύνσεις τῶν σπουδῶν τῆς, ἀφοροῦσαν σέ ἀσυνήθιστα γιά τήν ἐλληνική ἀνωτάτη παιδεία ἀντικείμενα, ὅπως τήν ἱστορία-γλώσσα-φιλολογία κάθε βαλκανικοῦ λαοῦ χωριστά, τίς δυτικές φιλολογίες, τήν παπυρολογία, τή νεοελληνική ἀκόμη λοχοτεχνία. Μεταξύ τῶν νέων αὐτῶν ἑδρῶν ἦταν καί μία πού τό περιεχόμενό της θά ἤχουσε κάπως παράξενα σέ πολλούς: τῆς ἱστορίας καί φιλολογίας τῶν Ἑβραίων καί τῶν ἄλλων Σημιτικών λαῶν. Εἶχε κριθεῖ ἀναγκαῖο-πολύ σωστά ἄλλωστε- νά διδασκεται ἡ ἱστορία καί ἡ πλούσια πνευματικὴ παράδοση τῶν σημαντικῶν λαῶν, ἰδιαίτερα τῶν Ἑβραίων. Ἐπιπλέον, ἡ σύσταση τῆς ἑδρας αὐτῆς ἀποτελοῦσε ἓνα ἐλάχιστο φόρο τιμῆς τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας πρὸς τοὺς Ἰσραηλῆτες τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ σύσταση τῆς ἰδίας ἑδρας ἐπαναλήφθηκε ἀπὸ τό Π.Δ. τῆς 17.2.1928 καί διατηρήθηκε μέχρι τό 1939, ὅποτε μέ τό Β.Δ. ἀπὸ

2./4.10.1939 «περὶ καθορισμοῦ τοῦ εἶδους τῶν τακτικῶν ἑδρῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (πού ἐκδόθηκε σύμφωνα μέ τό ἀρθρο 50 τοῦ Α.Ν. 1895/1939 «περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης») ἡ μεταξική δικτατορία κατήργησε καί αὐτὴν καί πολλές ἄλλες ἑδρες, ἀνακόπτοντας ἔτσι τήν ἐλπιδοφόρα ἐρευνητικὴ πορεία τοῦ νέου Πανεπιστημίου μέ τήν εἰσαγωγή σ' αὐτό τῶν στενοῦ ὀρίζοντα καί ἐπαγγελματικοῦ χαρακτῆρα ὀργανωτικῶν προτύπων τοῦ ἀθηναϊκοῦ πανεπιστημίου.

Καθηγητῆς

Τῆς ἑδρας αὐτῆς ἑκτακτος ἐπικουρικός καθηγητῆς μέ τριετὴ θητεία ἐξελέγη ὁ **Λάζαρος Βελέλης**. Ὁ διορισμός του ἐγίνε τό Δεκέμβριο 1928 καί ὁ ἴδιος ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του τὴν 8.1.1929. Ταυτόχρονα ὁμως σχεδὸν μέ τήν ὀρκωμοσίαν του, ἀνέκυψε ζήτημα καταλήψεώς του ἀπὸ τό ὄριο ἡλικίας, πού ἦταν τότε τό ἐβδομηκοστό ἔτος. Ὁ Βελέλης φερόταν γεννημένος στά 1859, ἐνῶ ὅπως ὁ ἴδιος δήλωσε σέ ἐγγραφὸ του (27.3.1929) εἶχε γεννηθεῖ στά 1863. Ἡ τελευταία χρονολογία ἄλλωστε ἀναγράφεται στό διδακτορικό του δίπλωμα καί στήν Jewish Encyclopedia. Τό Πανεπιστήμιο ἀποδέχθηκε τὴ δήλωσή του καί ἔτσι συνέχισε τὴ διδασκαλία του ἕως ὅτου ἔληξε ἡ τριετής θητεία του στά τέλη τοῦ 1931. Ἡ ἑδρα προκηρύχθηκε πάλι καί μοναδικὸς ὑποψήφιος ἦταν ὁ Βελέλης, πού ἐπανεξελέγη παμπψηφεί ἑκτακτος ἐπικουρικός καθηγητῆς γιά μία τριετία. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ δίστασε νά τὸν ἐκλέξει τακτικὸ ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς καθηγητικῆς του θητείας καμιά νέα μελέτη δέν εἶχε δημοσιεύσει. Εἶναι χαρακτηριστικά πάντως τοῦ ἐπιστημονικοῦ του κύρους τὰ ὅσα τὸνίζονται στήν ἐκθεση τῶν εἰσηγητῶν καθηγητῶν Ι. Βογιατζίδη καί Γ. Γρατσιατοῦ:

Α.Α. Παπαναστασίου — Ε.Α. Βενιζέλος

στὴν τελετὴ ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«...Προκύπτει δηλαδή εκ τούτου ότι οὐδέν νέον ἔργον ἐν τῷ μεταξύ ἐδημοσίευσεν ὁ ὑποψήφιος. Λαμβάνων ὅμως ἀφορμὴν ἐκ τῆς καθημερινῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ προήχθη εἰς ἐπεξεργασίαν θεμάτων τῆς εἰδικότητός του, δυναμένων νὰ ἀποτελέσωσι περισπουδάστων πρὸς δημοσίευσιν μελετῶν τὸ ὑποκείμενον. Ταῦτα εὐνοούμεν οὐ μόνον τὴν ἐν τῷ ὑπομνήματί του ἀναφερομένην θεωρίαν περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης ἐν Παλαιστίνῃ πρὸ τοῦ 70 μ.Χ. ἐξ ἐπιδράσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὥστε αὕτη ν' ἀποκτήσῃ νέον πλούτον λέξεων καὶ κάλλος ἐκφράσεως· ἀλλὰ καὶ τινὰς ἄλλας ὡν γνῶσιν ἐλάβομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας του, ὡς τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ Δευτερονομίου, τὸ περὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Σχολῆς καλουμένης Χαχαμήμ κ.ά. Ἀλλ' ἄξιον ἰδίας ἐξάσεως θεωροῦμεν τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τριετίας παρασκευάζει νέαν ἐκδοσιν τῆς κατὰ τὸ 1547 γενομένης νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου τῆς τυπωθείσης δι' ἐβραϊκῶν γραμμάτων, ἥς ἡ ἀνατύπωσις ὑπὸ τοῦ κ. Hesselberg τὸ 1897, μετὰ πολλῶν σφαλμάτων γενομένη περὶ τὸν μεταγραμματισμὸν, ἐπιβάλει τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνάληψιν τοῦ ἔργου ὑπὸ εἰδικῷ ἀνδρὶ. Ἐπειτα ἡ συναγωγὴ τῶν ἐβραϊκῶν ἐπιγραφῶν ἦν ἐπιχειρήσας ἐν τῇ Β. Ἑλλάδι δαπαναίαις τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ μέλλουσα δημοσίευσις αὐτῶν ἀναντιρρήτως ἐξασφαλίζει διὰ τὴν ἱστορίαν ἀξιολογώτατον ἀπόκτημα...»²

Ἑρευνητής

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δευτέρας θητείας του ὁ Βελέλης καταλήφθηκε ἀπὸ τὸ ὄριο ἡλικίας. Ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου ὅμως ἐκτιμώντας τὸ ἔργο του καὶ τὶς διδακτικὰς ἀνάγκες τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀποφάσισε, σύμφωνα μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἀρθρ. 6 τοῦ Ν. 5583, στὴ συνεδρίαση τῆς 21.10.1933 νὰ παρατείνει τὸ ὄριο ἡλικίας του γιὰ μία διετίαν. Ἔτσι, ὁ Βελέλης

συνέχισε κανονικὰ τὰ μαθήματά του μέχρι τὸν Αὐγούστο 1935, ὁπότε ἀπεχώρησε ὁριστικά.

Ὁ Λ. Βελέλης δὲν περιορίστηκε μόνον σὲ διδακτικὸ ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε παρακάτω. Στὰ 1930 διεξήγαγε τέσσαρες ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ περισυλλογὴ καὶ διάσωση ὑλικοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἱσραηλιτικῶν κοινοτήτων τοῦ βορειοελληνικοῦ χώρου.

Οἱ ἀποστολὰς αὐτὲς ἦταν οἱ ἑξῆς: α) Δυτικὴ Μακεδονία, 31.1-16.2, β) Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ Θράκη μέχρι τὸ Διδυμότειχο, 14.3-3.4, γ) Θεσσαλί, α, 17-27.4, καὶ δ) ξανά στὴν Καστοριά, 31.5-8.6, ὅπου καὶ παρέλαβε γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸ σπανιῶτα ἀντίτυπο τῆς μεταφρασμένης στὴ νεοελληνικὴ καὶ μὲ ἐβραϊκὰ στοιχεῖα τυπωμένης Πεντατεύχου (Κωνσταντινούπολη 1547), γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ ὁποίου τὸ Πανεπιστήμιο εἶχε ἐγκρίνει τὸ ποσὸ τῶν 5.000 δραχμῶν καὶ ὁ Βελέλης κατάφερε νὰ μειώσῃ τὸ τίμημα σὲ 3.000 δρχ. μόνον. Τὸ ἀνεκτίμητης ἀξίας ἀντίτυπο αὐτὸ ἀπόκειται στὴν Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου μαζί με πολλὰ ἄλλα σπάνια ἐβραϊκὰ βιβλία, πού ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ εἰσαγωγῆς τους, τὴν ἀνεύρεση καὶ διασώσῃ τους ὁφείλουμε ἐπίσης στὸ Λ. Βελέλη.

Ἦσως θὰ ἦταν περιττὸ νὰ τονιστεῖ ὅτι, ὅπως ἄλλων τῶν οἰκονομικῶν ὑπολόγων σὲ ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς, ἔτσι καὶ τοῦ Βελέλη δὲν τοῦ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ Λογιστήριον ὁλόκληρο τὸ ποσὸ πού εἶχε ἀρχικὰ ἐγκριθεῖ καὶ δαπανηθεῖ γιὰ τὶς παραπάνω ἐρευνες (11.109 δρχ.). Γι' αὐτὸ καὶ τὸν παρακρατήθηκε ὁ μισθὸς τοῦ Αὐγούστου 1935, ὁ τελευταῖος μισθὸς τῆς πανεπιστημιακῆς του καριέρας, καὶ παρὰ τὰ ὑπομνήματά του ποτὲ δὲν τοῦ ἀποδόθηκε.

ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ενα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ δοκίμια τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 19ου αἰῶνα εἶναι τοῦ Μάθιου Ἀρνολτ «Ἑβραϊσμός καὶ Ἑλληνισμός» (1869), ὅπου ὁ Ἀγγλὸς βικτωριανὸς ποιητὴς ὑποστηρίζει ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος κινεῖται κατ' οὐσίαν ἀνάμεσα σὲ δύο σφαῖρες ἐπιρροῆς: τὸν ἑλληνισμό καὶ τὸν ἐβραϊσμό. Ὁ πρῶτος ἐπιδίδκει νὰ βλέπει τὰ πράγματα τῆς ζωῆς ὅπως πραγματικὰ εἶναι, κι ὁ δεύτερος νὰ χειραγωγῇ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, μὲ ἀπώτερο κοινὸ σκοπὸ τὴν τελείωση ἢ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Σημερινοὶ μελετητὲς ἐμπεριδεύουν μὲ τὸ δίλημμα, κηρύσσοντας τὴν ταυτότητα τῶν δύο αὐτῶν ἀντίπαλων τάσεων στὴν εὐρωπαϊκὴ σκέψη. Ὅτι δηλ. ἡ ἐβραϊκὴ γλώσσα δὲν εἶναι τίποτα παραπάνω ἀπὸ ἐλληνικὰ κάπως καμουφλισμένα. Αὐτὸ ὑποστηρίζει ἕνας ἐβραῖος γλωσσολόγος τῆς ἐβραϊκῆς ἀραμαϊκῆς, ἀραβικῆς καὶ ἐλληνικῆς πού ταυτόχρονα εἶναι καὶ δικηγόρος στὸ Λονδίνο. Ὁ Ἰωσήφ Γιαχούντα, πού γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ 82 χρόνια στὸ Κάιρο, ὑποστηρίζει ὁ κ. Γιαχούντα, τὰ ἐλληνικὰ φύλα κατέβαιναν πρὸς τὸ νότο καὶ στὴν καθόδὸ τους χωρίστηκαν σὲ δύο κύριες ομάδες, τοὺς ἀσιατικούς ἢ ἡπειρωτικούς Ἑλλήνες καὶ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ἢ θαλασσινοὺς Ἑλλήνες. Ἡ πρώτη ομάδα, στὴν ὁποία περιλαμβάνονται οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Τρῶες, κινήθηκε μὲσω τῆς Μ. Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἰνδία. Ἡ δεύτερη, καταστάλαξε στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα καὶ ἐποίκησε καὶ τὰ γύρω νησιά. Κα-

Βυζαντινὸ κτίσμα στὴν Ἱερουσαλὴμ κοντὰ στὸ ἱερὸ Μοῦντ

τὰ τὸν Ἑβραῖο μελετητὴ, ἓνα κομμάτι τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀβραάμ, ἀποσχίστηκε ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς φυλὰς ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἐπέμενε στὴ λατρεία τῆς μῆς αἰώνιας δύναμης. Πιστεύει ὅτι ἡ δύναμη πού ὁ Ἀβραάμ ὀνομάζει «Ἐλ» Ἐλιὸν δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸν ἥλιο, τὴν ὑπέρτατη δύναμη πίσω ἀπ' ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ σύμπαντος. Μὲ ἀνάλογα παραδείγματα γεμίζουν οἱ 700 σελίδες καὶ ἄλλα μοιάζουν πειστικὰ κι ἄλλα τραβηγμένα. Πάντως, ἡ ἀνάγνωση γιὰ τὸν μὴ εἰδικὸ εἶναι ἀρκετὰ δύσκολη καὶ γιὰ δόσους ἀγοράσουν τὸ βιβλίον, πολὺ δαπανηρὴ, ἀφοῦ κοστίζει γύρω στὶς 7.000 δρχ.

(«Νέα», 25.7.1983)

Λάζαρος Βελέλης

ὡς Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Στό τεύχος 60, 'Ιούλιος 1983, τῶν «Χρονικῶν» δημοσιεύθηκε ἡ πολύ ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ κ. Ι. Σιακῆ σχετικά μέ τό φιλολογικό καυγά μεταξύ τῶν Λ. Βελέλη καί Μ. Χαΐμη. Ὁ συγγραφέας ἀναφέρει (σ. 8) ὅτι, κατά πληροφορία τοῦ κ. Ι. (Πέπου) Ὁβαδία, ὁ Λ. Βελέλης διετέλεσε καθηγητῆς στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, «ἀλλά τακτικός ἤ ἑκτακτός εἶναι ἀνεξακρίβωτο καί χρειάζεται πολλή ἐρευνα ἀκόμη, γιά τή συμπλήρωση τῆς βιογραφίας του». Ἐγνώριζα ὅτι πράγματι ὁ Λ. Βελέλης ἦταν καθηγητής στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἀλλά παρακινούμενος ἀπό τοὺς λόγους τοῦ κ. Ι. Σιακῆ μελέτησα τό φάκελο τοῦ Λ. Βελέλη στό ἀρχειο τοῦ Πανεπιστημίου, καθώς καί μερικές ἄλλες πανεπιστημιακές πηγές. Καρπός τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι τό σημεῖωμα πού ἀκολουθεῖ, τό ὁποῖο εὐχομαι νά τό συμπληρώσουν, μέ τίς προσωπικές τους ἀναμνήσεις, παλαιοί μαθητές τοῦ Λ. Βελέλη.

τοῦ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Ἐπικουρού Καθηγητῆ στή Νομική Σχολή
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Από τή σύστασή του τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προικίστηκε μέ πολλές καθηγητικές ἑδρες. Ἡδη στό 1924 ὁ Ἰδρυτής του Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου, ἀγορεύοντας στή Βουλὴ ὡς πρωθυπουργός σχετικά μέ τό νομοσχέδιο περί ὀργάνωσης τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπεσήμανε τήν ἀνάγκη μεγαλύτερης εἰδικεύσεως τῶν σπουδῶν καθώς καί εὐρύτητας τῶν διδακτῶν μαθημάτων στό νέο Πανεπιστήμιο σέ σύγκριση μέ ἐκεῖνο τῆς Ἀθήνας.¹

Καρπός τῆς φωτισμένης αὐτῆς εκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ἦταν τό Π.Δ. τῆς 7.10.1926 πού συνέστησε μεγάλο ἀριθμό ἐδρῶν στή Φιλοσοφική Σχολή, οἱ ὁποῖες ἐκτός ἀπό τίς καθιερωμένες κατευθύνσεις τῶν σπουδῶν τῆς, ἀφορούσαν σέ ἀσυνήθιστα γιά τήν ἐλληνική ἀνωτάτη παιδεία ἀντικείμενα, ὅπως τήν ἱστορία-γλώσσα-φιλολογία κάθε βαλκανικοῦ λαοῦ χωριστά, τίς δυτικές φιλολογίες, τήν παπυρολογία, τή νεοελληνική ἀκόμη λοχοτεχνία. Μεταξύ τῶν νέων αὐτῶν ἐδρῶν ἦταν καί μία πού τό περιεχόμενό της θά ἤχοῦσε κάπως παράξενα σέ πολλούς: τῆς ἱστορίας καί φιλολογίας τῶν Ἑβραίων καί τῶν ἄλλων Σημιτικών λαῶν. Εἶχε κριθεῖ ἀναγκαῖο -πολύ σωστά ἄλλωστε- νά διδάσκεται ἡ ἱστορία καί ἡ πλούσια πνευματική παράδοση τῶν σημαντικῶν λαῶν, ἰδιαίτερα τῶν Ἑβραίων. Ἐπιπλέον, ἡ σύσταση τῆς ἑδρας αὐτῆς ἀποτελοῦσε ἕνα ἐλάχιστο φόρο τιμῆς τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας πρὸς τοὺς Ἰσραηλῆτες τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ σύσταση τῆς ἰδίας ἑδρας ἐπαναλήφθηκε ἀπό τό Π.Δ. τῆς 17.2.1928 καί διατηρήθηκε μέχρι τό 1939, ὅποτε μέ τό Β.Δ. ἀπό

2./4.10.1939 «περί καθορισμοῦ τοῦ εἶδους τῶν τακτικῶν ἐδρῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (πού ἐκδόθηκε σύμφωνα μέ τό ἀρθρο 50 τοῦ Α.Ν. 1895/1939 «περί ὀργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης») ἡ μεταξική δικτατορία κατήργησε καί αὐτήν καί πολλές ἄλλες ἑδρες, ἀνακόποντας ἔτσι τήν ἐλπιδοφόρα ἐρευνητική πορεία τοῦ νέου Πανεπιστημίου μέ τήν εἰσαγωγή σ' αὐτό τῶν στενοῦ ὁρίζοντα καί ἐπαγγελματικοῦ χαρακτήρα ὀργανωτικῶν προτύπων τοῦ ἀθηναϊκοῦ πανεπιστημίου.

Καθηγητῆς

Τῆς ἑδρας αὐτῆς ἑκτακτός ἐπικουρικός καθηγητῆς μέ τριετή θητεία ἐξελέγη ὁ **Λάζαρος Βελέλης**. Ὁ διορισμός του ἐγίνε τό Δεκέμβριο 1928 καί ὁ ἴδιος ἀνέλαβε τά καθήκοντά του τήν 8.1.1929. Ταυτόχρονα ὁμως σχεδόν μέ τήν ὀρκωμοσίαν του, ἀνέκυψε ζήτημα καταλήψεώς του ἀπό τό ὄριο ἡλικίας, πού ἦταν τότε τό ἐβδομηκοστό ἔτος. Ὁ Βελέλης φερόταν γεννημένος στό 1859, ἐνῶ ὅπως ὁ ἴδιος δήλωσε σέ ἐγγραφοῦ του (27.3.1929) εἶχε γεννηθεῖ στό 1863. Ἡ τελευταία χρονολογία ἄλλωστε ἀναγράφεται στό διδακτορικό του δίπλωμα καί στήν Jewish Encyclopedia. Τό Πανεπιστήμιο ἀποδέχθηκε τή δήλωσή του καί ἔτσι συνέχισε τή διδασκαλία του ἕως ὅτου ἔληξε ἡ τριετής θητεία του στό τέλος τοῦ 1931. Ἡ ἑδρα προκηρύχθηκε πάλι καί μοναδικός ὑποψήφιος ἦταν ὁ Βελέλης, πού ἐπανεξελέγη παμπσηφεί ἑκτακτός ἐπικουρικός καθηγητῆς γιά μία τριετία. Ἡ Φιλοσοφική Σχολή δίστασε νά τόν ἐκλέξει τακτικό ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς καθηγητικῆς του θητείας καμιά νέα μελέτη δέν εἶχε δημοσιεύσει. Εἶναι χαρακτηριστικά πάντως τοῦ ἐπιστημονικοῦ του κύρους τά ὅσα το-νίζονται στήν ἐκθεση τῶν εἰσηγητῶν καθηγητῶν Ι. Βογιατζίδη καί Γ. Γρατσιαίου:

Αλ. Παπαναστασίου — Ελ. Βενιζέλος

στήν τελετή ἰδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«...Προκύπτει δηλαδή εκ τούτου ότι ούδέν νέον έργον εν τω μεταξύ ἐδημοσίευσεν ὁ ὑποψήφιος. Λαμβάνων ὅμως ἀφορμὴν ἐκ τῆς καθημερινῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ προήχθη εἰς ἐπεξεργασίαν θεμάτων τῆς εἰδικότητός του, δυναμένων νὰ ἀποτελέσωσι περισπουδάζων πρὸς δημοσίευσιν μελετῶν τὸ ὑποκείμενον. Ταῦτα εὐνοούμεν οὐ μόνον τὴν ἐν τῷ ὑπομνηματί του ἀναφερομένην θεωρίαν περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης ἐν Παλαιστίνῃ πρὸ τοῦ 70 μ.Χ. ἐξ ἐπιδράσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὥστε αὕτη ν' ἀποκτήσῃ νέον πλούτον λέξεων καὶ κάλλος ἐκφράσεως· ἀλλὰ καὶ τινες ἄλλας ὡν γνῶσιν ἐλάβομεν ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας του, ὡς τὸ περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ Δευτερονομίου, τὸ περὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Σχολῆς καλουμένης Χαχαμήμ κ.ά. Ἀλλ' ἀξιὸν ἰδίως ἐξάρσεως θεωροῦμεν τὸ γεγονός· ὅτι ἀπὸ τριετίας παρασκευάζει νέαν ἐκδοσιν τῆς κατὰ τὸ 1547 γενομένης νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου τῆς τυπωθείσης δι' ἐβραϊκῶν γραμμάτων, ἥς ἡ ἀνατύπωσις ὑπὸ τοῦ κ. Hesselring τὸ 1897, μετὰ πολλῶν σφαλμάτων γενομένη περὶ τὸν μεταγραμματισμὸν, ἐπιβάλει τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνάληψιν τοῦ ἔργου ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν. Ἐπειτα ἡ συναγωγὴ τῶν ἐβραϊκῶν ἐπιγραφῶν ἦν ἐπιχειρήσας ἐν τῇ Β. Ἑλλάδι δαπαναίαι τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ μέλλουσα δημοσίευσις αὐτῶν ἀναντιρρήτως ἐξασφαλίζει διὰ τὴν ἱστορίαν ἀξιολογώτατον ἀπόκτημα...»²

Ἔρευνήτης

Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς δευτέρας θητείας του ὁ Βελέλης καταλήφθηκε ἀπὸ τὸ ὄριο ἡλικίας. Ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου ὅμως ἐκτιμώντας τὸ ἔργο του καὶ τὴς διδακτικῆς ἀνάγκης τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀποφάσισε, σύμφωνα μὲ τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθρ. 6 τοῦ Ν. 5583, στὴ συνεδρίασιν τῆς 21.10.1933 νὰ παρατείνει τὸ ὄριο ἡλικίας του γιὰ μίαν διετίαν. Ἔτσι, ὁ Βελέλης

συνέχισε κανονικὰ τὰ μαθήματά του μέχρι τὸν Αὐγούστο 1935, ὅποτε ἀπεχώρησε ὁριστικά.

Ὁ Λ. Βελέλης δὲν περιορίστηκε μόνον σὲ διδακτικὸ ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε παρακάτω. Στὰ 1930 διεξήγαγε τέσσαρες ἐρευνητικὰς ἀποστολὰς ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ περισυλλογὴ καὶ διάσωσιν ὑλικῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἱσραηλῆτικῶν κοινοτήτων τοῦ βορειοελληνικοῦ χώρου.

Οἱ ἀποστολὰς αὐτὲς ἦταν οἱ ἑξῆς: α) Δυτικὴ Μακεδονία, 31.1-16.2, β) Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ Θράκη μέχρι τὸ Διδυμότειχο, 14.3-3.4, γ) Θεσσαλί, α, 17-27.4, καὶ δ) Ξανὰ στὴν Καστοριά, 31.5-8.6, ὅπου καὶ παρέλαβε γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸ σπανιῶτα ἀντίτυπο τῆς μεταφρασμένης στὴ νεοελληνικὴ καὶ μὲ ἐβραϊκὰ στοιχεῖα τυπωμένης Πεντατεύχου (Κωνσταντινούπολη 1547), γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ ὁποῖου τὸ Πανεπιστήμιο εἶχε ἐγκρίνει τὸ ποσὸ τῶν 5.000 δραχμῶν καὶ ὁ Βελέλης κατὰφερε νὰ μειώσῃ τὸ τίμημα σὲ 3.000 δρχ. μόνον. Τὸ ἀνεκτίμητης ἀξίας ἀντίτυπο αὐτὸ ἀπόκειται στὴν Κεντρικὴ Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα σπάνια ἐβραϊκὰ βιβλία, ποῦ ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ εἰσαγωγῆς τους, τὴν ἀνεύρεση καὶ διασώσῃ τους ὀφείλουμε ἐπίσης στὸ Λ. Βελέλη.

Ἰσως θὰ ἦταν περιττὸ νὰ τονιστεῖ ὅτι, ὅπως ὅλων τῶν οἰκονομικῶν ὑπολόγων σὲ ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς, ἔτσι καὶ τοῦ Βελέλη δὲν τοῦ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ Λογιστήριον ὁλόκληρο τὸ ποσὸ ποῦ εἶχε ἀρχικὰ ἐγκριθεῖ καὶ δαπανηθεῖ γιὰ τὴς παραπάνω ἐρευνες (11.109 δρχ.). Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ παρακρατήθηκε ὁ μισθὸς τοῦ Αὐγούστου 1935, ὁ τελευταῖος μισθὸς τῆς πανεπιστημιακῆς του καριέρας, καὶ παρὰ τὰ ὑπομνήματά του ποτὲ δὲν τοῦ ἀποδόθηκε.

ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Ενα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ δοκίμια τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 19ου αἰῶνα εἶναι τοῦ Μάθιου Ἀρνολτ «Ἑβραϊσμός καὶ Ἑλληνισμός» (1869), ὅπου ὁ Ἀγγλος βικτωριανὸς ποιητὴς ὑποστηρίζει ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος κινεῖται κατ' οὐσίαν ἀνάμεσα σὲ δύο σφαῖρες ἐπιρροῆς: τὸν ἑλληνισμό καὶ τὸν ἐβραϊσμό. Ὁ πρῶτος ἐπιδίδκει νὰ βλέπει τὰ πράγματα τῆς ζωῆς ὅπως πραγματικὰ εἶναι, κι ὁ δεῦτερος νὰ χειραγωγῇ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, μὲ ἀπώτερο κοινὸ σκοπὸ τοὺς τὴν τελείωσιν ἢ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Σημερινοὶ μελετητὲς ἐμπεριδεύουν μὲ τὸ δίλημμα, κηρύσσοντας τὴν ταυτότητα τῶν δύο αὐτῶν ἀντίπαλων τάσεων στὴν εὐρωπαϊκὴ σκέψιν. Ὅτι δηλ. ἡ ἐβραϊκὴ γλώσσα δὲν εἶναι τίποτα παραπάνω ἀπὸ ἑλληνικὰ κάπως καμουφλισμένα. Αὐτὸ ὑποστηρίζει ἕνας ἐβραῖος γλωσσολόγος τῆς ἐβραϊκῆς ἀραμαϊκῆς, ἀραβικῆς καὶ ἐλληνικῆς ποῦ ταυτόχρονα εἶναι καὶ δικηγόρος στὸ Λονδίνο. Ὁ Ἰωσήφ Γιαχούντα, ποῦ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ 82 χρόνια στὸ Κάιρο, στὴν ὁγκώδη μελέτη του· 700 σελίδες· ποῦ ἐκδόθηκε τίς μέρες αὐτές, ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι προέρχονται ἀπὸ μίαν ἀπὸ τὴς ἐλληνικῆς φυλῆς. Πρὶν ἀπὸ 4000 χρόνια, ὑποστηρίζει ὁ κ. Γιαχούντα, τὰ ἑλληνικὰ φύλα κατέβαιναν πρὸς τὸ νότο καὶ στὴν καθοδὸ τους χωρίστηκαν σὲ δύο κύριες ομάδες, τοὺς ἀσιατικούς ἢ ἡπειρωτικούς Ἑλλήνες καὶ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ἢ θαλασσινοὺς Ἑλλήνες. Ἡ πρώτη ομάδα, στὴν ὁποία περιλαμβάνονται οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Τρῶες, κινήθηκε μὲσω τῆς Μ. Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἰνδία. Ἡ δευτέρα, καταστάλαξε στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα καὶ ἐποίκησε καὶ τὰ γύρω νησιά. Κα-

Βυζαντινὸ κτίσμα στὴν Ἱερουσαλὴμ κοντὰ στὸ ἱερό Μοῦντ

τὰ τὸν Ἑβραῖο μελετητὴ, ἓνα κομμάτι τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀβραάμ, ἀποσχίσθηκε ἀπὸ τὴς ἐλληνικῆς φυλῆς ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἐπέμενε στὴ λατρεία τῆς μιᾶς αἰώνιας δύναμης. Πιστεύει ὅτι ἡ δύναμη ποῦ ὁ Ἀβραάμ ὀνομάζει Ἑλ Ἑλιὸν δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸν ἥλιο, τὴν ὑπέρτατη δύναμη πίσω ἀπ' ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ σύμπαντος. Μὲ ἀνάλογα παραδείγματα γεμίζουν οἱ 700 σελίδες καὶ ἄλλα μοιάζουν πειστικὰ κι ἄλλα τραηγμένα. Πάντως, ἡ ἀνάγνωση γιὰ τὸν μὴ εἰδικὸ εἶναι ἀρκετὰ δύσκολη καὶ γιὰ δόσους ἀγοράσουν τὸ βιβλίον, πολὺ δαπανηρὴ, ἀφοῦ κοστίζει γύρω στὴς 7.000 δρχ.

(«Νέα», 25.7.1983)

Τό έργο του

Γιά τό διδακτικό έργο του Βελέλης καί τήν παρουσία του στή Θεσσαλονίκη, πολλά θά μπορούσαν νά γραφούν από μαθητές του. 'Επίσης, γιά τούς δεσμούς του μέ τήν 'Ισραηλιτική Κοινότητα καί τή συμβολή του στήν πνευματική κίνηση, άν αναλογισθούμε ότι δύο φορές τό μήνα επί πέντε χρόνια διοργάνωνε ο 'Ιδιος έλεύθερα μαθήματα σέ εβραϊκή γλώσσα γιά διάφορα φιλολογικά θέματα, τονίζοντας πάντα στίς σχετικές ανακοινώσεις: «Κατά τάς εβραϊστί ομιλίας ο καθηγητής θά συστήση εἰς τό ακροατήριον νά παρακολουθῇ μετ' επιφυλακτικότητος τήν λογοτεχνικήν δρᾶσιν τοῦ παρόντος, νά μὴ δέχεται ἀβασανίστως τάς ἀπό γραμματικῆς ἀπόψεως ἡμαρτημένας σημερινάς ἐκδόσεις ἀρχαίας ποιήσεως, ἐν γένει δέ τήν ἐπάνοδον εἰς τάς ὑγιεῖς ἔξεις τῆς κλασσικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας παρετηρεῖτο δόκιμος συνέχεια οὐ μόνον μέχρις ἐσχάτων ἐν 'Ιταλία, ἀλλά καί ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐν Θεσσαλονίκη μετὰ τήν ἐξ 'Ισπανίας μετοικεσίαν», ὅπως γράφει στήν πανεπιστημιακή ὑπηρεσιακή ἐπετηρίδα τοῦ ἀκαδ. ἔτους 1932-33. 'Η 'Ιδια σύσταση εἶχε προηγηθεῖ καί ἐπαναλήφθηκε ἐπίσης καί στά ἄλλα ἀκαδημαϊκά ἔτη μέ μερικές διαφοροποιήσεις ἀνάλογα μέ τό γνωστικό προσανατολισμό τῶν ἐλευθέρων μαθημάτων. 'Αναγκαστικά θά περιορισθούμε ἐδῶ στήν πιστή ἀντιγραφή τοῦ περιεχομένου τῶν φοιτητικῶν του παραδόσεων, ὅπως αὐτό ἀναγράφεται στίς ὑπηρεσιακές ἐπετηρίδες:

Ἀποψὶς τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1900

Εἰς τό πρῶτο πλάνο τό 'Ισραηλινό νεκροταφεῖο

'Ακαδ. ἔτος 1928-29: 1) 'Ιστορία τῆς Ἰσπανικῆς περιόδου τῆς εβραϊκῆς λογοτεχνίας, 2) Ἀπόκρυφα βιβλία τοῦ κύκλου τῆς Π. Διαθήκης καί ἐρμηνεῖα ἑνός εβραϊκοῦ ἀποκρύφου ποῦ πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε ἀνακαλυφθεῖ στὸ Κάιρο, 3) Στοιχεῖα εβραϊκῆς γραμματικῆς καί ἀσκήσεις ἀπὸ τό πρωτότυπο τῆς Π. Διαθήκης γιά ἀρχαρίους. Εἰδικὰ γιά τό τελευταῖο μάθημα, ὁ Βελέλης θά δηλώσει σέ ἐγγράφῳ του ἀπὸ 28.1.1929 πρὸς τὸν κοσμητορά τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Χαρ. Χαριτιωνίδη ὅτι «θὰ ἀποκλείωνται ὅσα χωρία θὰ ἡδύναντο νά πα-

ράσχωσιν ἀφορμὴν εἰς δογματικὰς συζητήσεις».

'Ακαδ. ἔτος 1930-31: Α' ἑξάμηνο: 1) 'Ιστορία τοῦ Ἰουδαϊζόντος κράτους τῶν Χαζάρων (κοντὰ στίς ἐκβολές τοῦ Βόλγα), τό ὁποῖο προσαρτήθηκε στή ρωσική ἡγεμονία τοῦ Σβιατοσλάβ στὰ 970 μ.Χ., 2) Ἀπόκρυφα βιβλία τῶν Μακκαβαίων, 3) Ἑρμηνεῖα σύγχρονης εβραϊκῆς ἀλληλογραφίας, 4) Στοιχεῖα ἀραμαϊκῆς γραμματικῆς. Β' ἑξάμηνο: 1) Ἑρμηνεῖα τοῦ Κοζαρί, διαλόγου φιλοσοφικοῦ τοῦ 'Ιουδαῖ Ἀλεῦν (ιβ' αἰ.) ποῦ προσπάθησε νά δείξει πῶς ὁ ὄπλαρχηγός Βουλὰν ἀποφάσισε πρῶτος μεταξὺ τῶν Χαζάρων νά ἀσπασθεῖ τὸν Ἰουδαϊσμό, 2) Ἀπόκρυφα βιβλία, 3) Στοιχεῖα συριακῆς γραμματικῆς. Ἐλεύθερο μάθημα: Ὁμαλότητα καί καλλονές τῶν ἐργῶν τῆς εβραϊκῆς ποιήσεως καθ' ὅλη τὴ μακρὰ περίοδο τῆς Ἰσπανικῆς καί ἰταλικῆς παραδόσεως σέ σύγκριση μέ τὰ σημερινὰ ἀστυματικοποίητα προϊόντα τῆς αὐτοκαλυπτόμενης ἀναγεννήσεως.

'Ακαδ. ἔτος 1931-32: Α' ἑξάμηνο: 1) 'Ιστορία τῶν 'Ισραηλινῶν ἀπὸ τῆς Βαβυλωνιακῆς κατακτήσεως (στ' αἰ. π.Χ.) μέχρι τὴν ἀποπεράτωση τοῦ Ταλμούδ (στ' αἰ. μ.Χ.), 2) Ραββινικά θέματα ἀστικού καί ποινικοῦ δικαίου, 3) Στοιχεῖα φοινικικῆς γραμματικῆς. Β' ἑξάμηνο: 1) 'Ιστορικὲς νύξεις σχετικὰ μέ τούς Σουμερίους, Ἀκκαδίους, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους καί Φοίνικες, 2) Τὰ ἔργα, ἡ σκέψη καί τό αἶσθημα τοῦ Φαβίου Ἰώσηπου, 3) Ἑρμηνεῖα φοινικικῶν κειμένων. Ἐλεύθερο μάθημα, τό ἴδιο ὅπως καί παραπάνω.

'Ακαδ. ἔτος 1932-33: 1) Ὁμοιότητες καί διαφορές μεταξὺ τοῦ Κώδικα τοῦ Χαμουραμπὶ καί τῆς νομοθεσίας τῆς Π. Διαθήκης, 2) Ὁ Γίλγαμές καί ἄλλοι ἥρωες στοὺς μύθους τῆς προϊστορικῆς Μεσοποταμίας, 3) Περί Φοινικῶν καί Ἑλλήνων, καί τό ἐλεύθερο μάθημα.

'Ακαδ. ἔτος 1933-34: 1) Οἱ ἐπιγραφές τοῦ Μωσά, βασιλῆα τοῦ Μωάβ (Moabite Stone), τοῦ Σειλωάμ, τῶν βασιλέων Ἡρώδη καί Νικάνορα καί οἱ «διαβόητοι» ἀραμαϊκοὶ πάπυροι τῆς Ἐλεφαντίνης. 'Ιστορία τῆς ἐμφανίσεως τους καί ἀνάλυση τῶν κειμένων, 2) Τό Ταλμούδ καί τὰ περιεχόμενά του. Α' περίοδος, ἀπὸ τὸν Ἀντίοχο τὸν Ἐπιφανῆ μέχρι τὸν Ἀντωνίνο Πίο. Β' περίοδος, ἀπὸ τὸν Μάρκο Αὐρήλιο μέχρι τὸν Ἰουστινιανό. Οἱ Σχολές τῶν Γραμματέων, τῶν Φαρισαίων καί τῶν Σαδδουκαίων. Γένεση καί ἐξελίξή τους, 3) Οἱ ἀρχαῖες μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης: Ἡ ἀραμαϊκή, οἱ ἑλληνικὲς ἡ συριακὴ καί ἡ βουλγάτα. Ἡ χρησιμότητά τους γιά τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τοῦ πρωτοτύπου, καί 4) Ἐλεύθερο μάθημα. Δυστυχῶς, δὲν μπόρεσα νά βρῶ πληροφορίες γιά τό περιεχόμενο τῶν παραδόσεων του κατὰ τὰ ἀκαδημαϊκά ἔτη 1929-30 καί 1934-35.

Διερωτᾶται κανεῖς τί νά ἀπέγιναν οἱ σημειώσεις τοῦ Λ. Βελέλη ἀπὸ ἑνα τόσο πλούσιο καί ποικίλο κύκλο μαθημάτων, καθὼς καί ἀπὸ τίς ἔρευνές του στίς Ἰσραηλιτικὲς κοινότητες τῆς Β. Ἑλλάδος καί τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ἐκδοσις τόσο τῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου τοῦ 1547 ὅσο καί τοῦ corpus τῶν εβραϊκῶν ἐπιγραφῶν φαίνεται πῶς εἶχε προχωρήσει ἀρκετὰ πρὸς τὴν ὁριστικὴ τῆς μορφῆς. Ἄν τυχόν διασώθηκε κάτι, αἶτημα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἐκδοσὴ τοῦ ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένο. Θὰ ἦταν τό καλύτερο μνημόσυνο γιά τὸν ἀείμνηστο Διδάσκαλο καί τίς 60.000 συμπολιτῶν μας, ποῦ τό κενὸ τοῦ ὁλοκαυτώματός τους ἡ Μητέρα Θεσσαλονίκη ποτὲ δὲν θά μπορέσει νά τό καλύψει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου, Μελέτες, Λόγοι, Ἄρθρα, Ἀθήνα 1957, σ. 414.
2. Βλ. Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Φιλοσοφικὴ Σχολή, Πρακτικὰ τῆς διαδικασίας πρὸς πληρωσιν... τῆς τακτικῆς ἐδρας τῆς 'Ιστορίας καί φιλολογίας τῶν Ἑβραίων καί τῶν ἄλλων σημεϊτικῶν λαῶν, Θεσσαλονίκη 1933, σσ. 16-17.

Νταχάου

ΣΤΗΝ ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΤΕΡΥΓΑ

Σελίδες από το βιβλίο της 'Αλίκης Ε. Ευστρατιάδου

Ο Λάμπης ο Κορώνης στάθηκε πολύτιμος, τουλάχιστον για τις πρώτες μέρες διαβίωσης στο Νταχάου. Τού 'μαθε όλα τα τερτίπια της καινούργιας κατάστασης, του εξήγησε την προέλευση της άπαισίας μυρουδιάς και τό τί γινότανε στη γειτονική μεριά των 'Εβραίων. 'Ηταν κάτι πού ποτέ δέν θά μπορούσε νά φανταστεί. 'Ωχριούσε ή δική τους σκληρή, απάνθρωπη μεταχείριση, ή πείνα, ή δουλειά ή εξαθλίωση. 'Ακόμα κι ό εσφηνικός θάνατος από μιά σφαίρα αν κάποιος επεφτε εξαντλημένος.

'Από την έβραϊκή πτέρυγα τούς χώριζε ένα ηλεκτροφόρο ψηλό συρματοπλέγμα. Βλέπαν καθαρά σέ μικρή απόσταση τά κρεματόρια και τούς θαλάμους αερίων, βλέπαν τίς ουρές των 'Εβραίων πού περίμεναν καρτερικά τή σειρά τούς γιά εξόντωση. Χιλιάδες τά πτώματα. Τό πρόβλημα τής καθημερινής ταφής τό 'χαν λύσει περίφημα τά κρεματόρια. Οί παράγκες των 'Εβραίων βρίσκονταν λίγο παραπίσω. Μένανε οί προσωρινά ζωντανοί, και δέ λέγαν νά λιγοστέψουν παρά τό συστηματικό άφανισμό τούς. Αυτό γιati καθημερινά όλο καινούργιες φουρνιές φέρναν από δαύτους τούς ταλαίπωρους φουκαράδες.

Μέσα στίς παράγκες ανδρικές και γυναικείες, ή ζωή κυλούσε σωστό μαρτύριο. Στριμωγμένοι ό ένας πάνω στον άλλον, κουρεμένοι άντρες και γυναίκες, σταμπαρισμένοι μέ αριθμό ανεξιτηλο στό χέρι τούς, σκελετωμένοι, θλιβερά ράκη χωρίς όντότητα, όπλως κινιόταν και ύπάκουαν σαν ρομπότ. Φορούσαν όλοι ριγωτές στολές και κουρέλια δεμένα στό πόδια. Στο στήθος μεγάλος, νά φαίνεται από μακριά, ό αριθμός τής στάμπας τού χεριού τούς. Καί φυσικά τό κλάσιμο άστέρι.

Τόν πρώτο καιρό τούς ξεδιάλεγαν, επαιρναν γιά τούς θαλάμους των αερίων τούς γεροντότερους, τούς άρρωστους και γενικά τούς πιό αδύνατους. Τούς νεώτερους τούς βάζανε νά δουλεύουν μέσα στό στρατόπεδο και μόνο στή πτέρυγά τούς. 'Αργότερα όμως τό γενίκευσαν, βαρέθηκαν τήν έπιλογή, ήταν χιλιάδες τό μπουλουκι, πού νά κάθονται τώρα νά ξεχωρίζουν! Καθαρό χάσιμο χρόνου. 'Αλλωστε τί σήμερα, τί αύριο. Μήπως θά γλύτωνε και κανένας; Στο τέλος τέλος άς γινόταν και λίγο κατώτερη ή δουλειά στό στρατόπεδο...

Οί 'Εβραίοι δούλευαν σκληρά, χειρονακτικά. 'Όλα έπρεπε νά τά κάνουν μόνοι τούς. Τίς γυναίκες τίς είχαν χωρίσει σέ τμήματα. Πολλές δούλευαν μαζί μέ τούς άντρες. 'Άλλες στό πλυσίματα, στήν καθαριότητα, στίς κουζίνες. Οί λί-

γες «έκλεκτές» στό πορνείο τού στρατοπέδου. Τό είχαν ιδρύσει ειδικά γιά τούς Γερμανούς στρατιώτες και ήταν περσιωπής, διέθετε έμψυχο υλικό πρώτης κατηγορίας μιά πού οί γυναίκες δέν ήταν βέβαια πόρνες. 'Από κάθε φουρνιά ξεδιάλεγαν τίς νόστιμες χαριτωμένες 'Εβραιοπούλες, όσες κρατιόταν ακόμα, τίς υποχρέωναν νά προσφέρουν εκεί τίς όποιεσδήποτε υπηρεσίες άπαιτούσαν γιά τή διασκέδασή τούς οί 'Άριοι άφέντες τούς. Καί τίς παρακολουθούσαν τακτικά γιατροί, μή λάχει και καρπίσει καμιά, και τότε τί γίνεται; Χαλάει ή συνταγή τής 'Αρισσύνης. Φρίκη, άλίμονό μας, όρόμο λοιπόν άμέσως γιά τούς θαλάμους των αερίων! Αυτό δά μάς έλειπε, νά 'χουμε τέρατα προερχόμενα από διαταύρωση μέ τή «βρωμερή φυλή». Ούτε κουβέντα! Αυτές οί «βρωμιάρες» προσορίζονταν μόνο γιά όργανα ήδονής των φαντάρων, πού τό 'βρήκαν τό δικαίωμα νά λειτουργήσιν φυσιολογικά ό όργανισμός τούς;

Σέ πολλές κάναν πειράματα έπιστημονικής στείρωσης όπως και στούς άντρες άλλωστε. Σ' αυτές τίς περιπτώσεις ό θάνατος στό χειρουργικό τραπέζι ήταν λύτρωση, γιati όσοι κι όσες επιζούσαν άποκτούσαν μεγάλα, όλοφάνερα κουσούρια, ιδιαίτερα στόν εγκεφαλο. Μά δέ βαριέσαι; Τά πειραματόζωα θά σκεφτόμαστε τώρα, ή τήν πρόοδο τής επιστήμης! 'Εξάλλου υπήρχε πρόχειρή κι άποτελεσματική λύση. 'Η μεγάλη έφεύρεση τά κρεματόρια, εξαφάνιζαν στή στιγμή κάθε φρικιαστικό έγκλημα.

'Η πτέρυγα των 'Εβραίων ήταν κάτι τό άνατριχιαστικό σέ σκληρότητα κι έξευτελισμό αυτών των ανθρώπων. Τούς γδύναν ταίσιδους πριν τούς μπάσουν κλωστοβόν στούς θαλάμους. 'Αντρες, γυναίκες, παιδιά, όλοι μαζί άγκαλιασμένοι στό χορό τού θανάτου. 'Από τά πτώματα, πριν τά ρίξουν στούς φούρνους ξερίζωναν μέ τανάλλες τά χρυσά δόντια πού όρισμένοι είχαν στό στόμα τούς. 'Ύστερα ακολουθούσε ή φριχτή τοίκη και άμέσως μετά τό στίβαγμα τής στάχτης σέ λοφίσκους. Λέγανε, πώς λειτουργούσε ειδικός περιπλοκος μηχανισμός στούς φούρνους, και τήν ώρα πού καίγονταν τά πτώματα έβγαине από ένα σωλήνα τό λιγοστό τους λίπος. Τό συγκέντρωναν και τό χρησιμοποιούσαν γιά τήν παραγωγή έκλεκτού άρωματικού σαπουνιού!

Μάλιστα! Νταχάου 1944 έβραϊκή πτέρυγα. Μιά όλόκληρη «πολίτεια» μέ χιλιάδες κατοίκους καταδικασμένους σέ σίγουρο έξευτελιστικό θάνατο. 'Ενα άνατριχιαστικό μπουλουκι ζωντανών νεκρών. 'Όλες οί άλλες πτέρυγες «φιλοξενοούσαν» όμήρους άπ' όλο τό κόσμο έκτός από μιά απόμα-

κρη κι έντελως άπομονωμένη, πού τήν άποκλειστικότητα της είχαν μόνον οι Ρώσοι.

Σ' αλά αυτά τά τμήματα ή ζωή κυλούσε φοβερά δύσκολη. Στίς παράγκες, μιλιούνια ή ψείρες ρουφούσαν τό λιγοστό αίμα πού άπόμεινε στ' άσφακα κορμιά. "Όλη μέρα έξοντωτική δουλειά σέ καντινά έργα, νερόσουπα τό βράδυ γιά φαγητό, άν στεκόσουν τυχερός ανακάλυπτες καί κανένα κομμάτι λάχανο. Γιά μεσημέρι, ένα τόσο δά ξεροκόμματο κουραμάνας, καί μία φέτα από κείνο τό άηδιστικό είδος σαλαμιού, φτιαγμένο από γουρουνίσιο αίμα, κατάμαυρο σά τό χάρο μέ άπαίσια γεύση. «Φουά γκρά» τόλεγε κοροϊδευτικά ό Νιόνιος ό δάσκαλος. Ζακυνθινός ήταν, Θεός σγχωρόστον, τόν σκότωσε ένας Γερμαναράς γιατί στό έργα δέ μπορούσε νά πάρει τά πόδια του, έπεσε έξαντλημένος ό άνθρωπος κι ό "Άριος δέν έχασε καιρό, τού τή φύτεψε στή στιγμή στόν κρόταφο. Διέλυσε τό κρανίο του, πετάχτηκαν τά μυαλά όλόγυρα. Δέ μπόρεσε ποτέ του νά φάει τό «Φουά γκρά» ό δύστυχος όσο κι άν πεινούσε.

Τ' άπόγευμα μέχρι τή δύση τού ήλιου, σκάβανε μέ τά νύχια τό χώμα γύρω άπ' τίς παράγκες, μερικές φορές βρίσκανε ρίζες καί τίς τρώγανε, προσπαθούσαν νά χορτάσουν τήν πείνα τους, νά στηλωθούν λίγο γιατί οι θάνατοι από άσπντία κι άρρώστια ήταν καθημερινά πάρα πολλοί. "Εβλεπες τό διπλανό σου ξάπλα, άκίνητον, νόμιζες πώς κοιμάται, όμως αυτός ήσυχά - ήσυχά είχε άπλωσει πεθάνει. "Άλλω, εκεί πού τόν κουβέντιαζες έριχνε δίπλα τό κεφάλι, κι έγκατέλειπε τά έγκόσμία. Χώρια εκείνοι οι φουκαράδες πού τούς τήν φύτευαν οι Γερμανοί στό σβέλα, γιά κάποια «σοβαρή» κατά τήν γνώμη τους παράβαση ή γιατί τόλμησαν ξεθεωμένοι νά νονατίσουν.

Ό θάνατος ήταν λοιπόν, τό πιό συνηθισμένο θέαμα εκεί μέσα, όπου καί νά ριχνες τό μάτι σου θάνατο άντίκρυζες. "Όλοι λιکنιζότανε στό ίδιο τρελό χορό, κοίταζε πιά ό καθένας μόνον τόν έαυτό του, πώς θά έξοικονομήσει κάτι γιά φάγωμα, πώς θά περισώσει τίς δικές του δυνάμεις.

Γι' αυτό, καί τό ξεροκόμματο πού δωσε ό Λάμπης στό Στέφανο τήν πρώτη βραδιά, ήταν μία σπάνια πράξη άληθινής άνθρωπιάς. Ό Στέφανος ζώντας από τήν άλλη μέρα στήν κόλαση τού Νταχάου καί διαπιστώνοντας τήν τραγική κατάσταση όλων καί τού έαυτού του, τό έκτίμησε βαθιά, κι ή φίλια του μέ τόν Λάμπη θεμέλιωσε γερά πάνω σ' αυτή τή βάση τής αυτοθυσίας καί τής λέβεντιάς τού νεαρού Φλωρινιώτη.

Μέ τούς άλλους τόν είχαν χωρίσει. Διασκορπισμένοι από δώ κι από εκεί ούτε πού βλέπονταν. Από μακριά μόνο, έξω, στό έργα. "Αλλά ό Θύμιος τό μακαλόπαιδο βρέθηκε συμπτωματικά στή διπλανή παράγκα, βλέπόντουσαν καθημερινά, ψιλοκουβέντιαζαν κιόλας στή ζούλα όταν δέν κοιτάζε ό φρουρός. "Απέναντι, σέ καμιά δεκαριά μέτρα, τό ηλεκτροφόρο συρματόπλεγμα τούς χώριζε από τήν πτέρυγα τών 'Εβραίων. Τώρα τελευταία δέν τούς παίρναν γιά δουλειά είχαν φαίνεται άλλοι σειρά, κι όλοι οι άνημποί τή βγάζαν έξάπλα, μήπως κι ανακτήσουν δυνάμεις.

Ό Στέφανος κι ό Λάμπης βγαίνουν καί κάθονταν στό χώρο μέ τίς πλάτες στηριγμένες στό σανίδια τής παράγκας. Τό ίδιο έκανε κι ό Θύμιος. Κοιτούσαν άπέναντι, ζούσαν τήν έξόντωση τών χιλιάδων 'Εβραίων άπ' όλη τήν Εύρώπη, λές καί ήταν μαζοχιστές, λές κι επιδιώκανε τήν τιμωρία τού έαυτού τους, γιατί παλιότερα ποτέ δέν πίστεψαν πώς ήταν δυνατό νά γίνονταν αυτά τά έγκλήματα πού τώρα άντικρίζανε μέ τά ίδια τους τά μάτια. Κι άναρωτιόντουσαν γιατί, στό τί τάχα θά όφελούσε τούς Γερμανούς μία τέτοια γενοκτονία, τί τούς έβλαφετε τούτο τό θλιβερό μπουλούκι τών χιλιάδων γυναικόπαιδων, τών γερόντων, μά καί τών νέων στό τί ό θάνατός τους θά βοηθούσε νά κερδίσουν τόν πόλεμο; Γιατί άραγε οι Γερμανοί μόλυναν τήν ίδια τους τήν Ιστορία, γιατί μούτζούρνωναν έτσι άβασάνιστα τή γενιά καί τή ράστα τους; Γιατί τέλος κατακυλούσαν στό βάραθρο τήν άνθρωπιά, γιατί ζήταγαν σώνει καί καλά νά γυρίσουν αιώνας πίσω, νά μιμηθούν καί νά ξεπεράσουν τούς Ούνους προγόνους τους;

"Επειδή βέβαια τό 'χε διατάξει ένας τρελλός άρχομανής πού οι ίδιοι τόν διάλεξαν γιά άρχηγό τους, πού τούς ξεγέ-

λασε έστω, άραδιάζοντάς τους μεγαλομανή όράματα κυριαρχίας σ' όλόκληρο τό κόσμο. Καί πού τούς πιπίλησε τό μυαλό μέ τήν "Αρία καταγωγή τους. Θεέ μου δέν βλέπαν έπιτέλους τίποτα; δέ νιώθανε πώς από πολεμιστές κατάντησαν στυγνοί, άπαίσιιοι δολοφόνοι; Γιατί καθημερινά πειθαρχικά κι άβασάνιστα, έκτελούσαν κάθε άνηκουστο έγκλημα πού διέταζε μία διεστραμένη νοσηρή ιδιοσυγγρασία;

"Ε δχι! Τέτοια νοοτροπία χαρακτηρίζονταν τό λιγότερο καί μέ πολύ έπιείκεια, άκαταλαβίστικη καί βλακώδης.

* * *

Ό Θύμιος, είχε πιάσει φίλιες μ' ένα 'Εβραίοπουλο, έναν τόσο δά μπόμπιρα έξι ή έφτά τό πολύ χρόνων. Μέ καλαμένα ποδαράκια, πελώρια φοβισμένα μάτια καί κουρεμένο γουλι κεφάλι. "Εμενε στίς τελευταίες παράγκες μαζί μέ τή μάνα του, πού δούλευε ή έρμηη άκατάπαυστα, τά χέρια της είχαν μουλιάσει στή μπουγάδα, ή μέση της πονούσε, μ' αυτή δέ σταματούσε λεπτό τή δουλειά, ήθελε νά 'ναι χρήσιμη, νά χαρίζουν μέρες ζωής σ' αυτήν καί στό γιό της, τό μόνο ζωντανό αγαπημένο πλάσμα πού τής είχε άπομείνει. Γονείς, άδέλφια καί τώρα τελευταία ό άντρας της, είχαν έξοντωθεί στους άπαίσιους φούρνους, τούτο τό γλυκό παιδάκι άντιπροσώπευε πιά τήν ίδια της τήν ύπαρξη.

"Ηταν 'Ελληνοεβραίοι από τό Διδυμότειχο, τό 'πε ό πιτσιρικάς στό Θύμιο πλησιάζοντας στό συρματόπλεγμα. Συνήθως τά πρωινά φύλαγε φουρράς σέ κείνο τό σημείο, ένας συμπαθητικός νεαρούλης στρατιώτης. Αυτός, μονάχα αυτός, έκανε πώς δέν έβλεπε, κατέβαζε χαμηλά τό κρανός κι όλο στήν άντίθετη πλευρά κοιτούσε.

Τό 'Εβραίοπουλο πλησίαζε στό συρματόπλεγμα από τή μεριά του, τό ίδιο έκανε κι ό Θύμιος από τή δική του, καί κεί στήναι τήν κουβέντα οι δυό τους, κρατώντας μία άπόσταση άσφαλείας γύρω στό πέντε μέτρα.

Λέγανε διάφορα, γελοούσανε κιόλας μερικές φορές, ό πιτσιρικάς ήταν πνεύμα έξυπνος κι ό Θύμιος έκανε χάξι, είχαν γίνει δυό καλοί φίλοι.

"Η μάνα πάντα έπλενε, ποτέ δέν άντίκρυσαν τή ματιά της, μόνο τή φωνή της άκουγαν πού συμβούλευε κάθε τόσο γεμάτη άνησυχία, τό μικρό βασιστάρι της νά προσέχει.

— Ζαχαρή άγόρι μου. τό σύρμα... μήν πλησιάζεις..., τό νού σου καλό μου, πρόσχε...

Κι ύστερα από λίγο...

— Μανάρη μου, γύρνα τώρα, αύριο πάλι... Χαιρέτισε τόν κύριο.

Πολλές φορές ό Θύμιος τού πέταγε μέ τρόπο καμιά ρίζα ή κανένα ξεροκόμματο, τό 'χωνε ό μικρός στήν τσέπη του, χωρίς νά παραλείπει νά λέει «εύχαριστώ».

Ό Στέφανος κι ό Λάμπης, άκουγαν τίς περισσότερες από τίς κουβέντες τους. "Ηταν πραγματικά άπολαυστικό τό 'Εβραίοπουλο, στιγμές - στιγμές μιλούσε μέ τήν σοφία καί τήν πείρα ενός ώριμου ανθρώπου. "Όσο γιά τήν φίλια τού Θύμιου μέ τό παιδί, εκεί πιά τί νά πεις; "Ηταν κάτι πολύ άμορφο καί πολύ ανθρωπνιο.

— Θά μάς σκοτώσουν καί μάς, είπε κάποια μέρα ό μικρός κι ό Θύμιος άντέδρασε στή στενοχώρια του μέ θυμό.

— Όχι, αυτό δέ θά γίνει. "Όχι έσένα Ζαχαρή...

— Μά τούς σκοτώνουν όλους...

— "Όχι τά παιδιά.

— Καί τά παιδιά, έπέμενε ό πιτσιρικάς καί κατέβασε τά μάτια. Είχα έγώ ένα σωρό φίλους καί πάει... τούς σκότωσαν όλους. Τούς κάψαν στό φούρνο...

— Νά πάψεις άνόητε, φώναζε ό Θύμιος, καί τό πόδι του χτύπησε μέ μανία τό χώμα. Πάς νά μέ τρελλάνεις, σέ βαρέθηκε πιά... "Όλο ψέμματα λές. Τά παιδιά κανέναν δέν τά σκοτώνει.

— Μά άφού άκουσα τή μαμά, νά τό λέει στους άλλους...

— Είσαι ένας παλιοψεύτης, άγρίψε ό Θύμιος. Ναί, αυτό είσαι. Θέλεις νά κάνεις τόν έξυπνο, ότι τάχα τά έέρεις όλα... Παλιοεγωιστή, φαντασμένο. "Ας μήν ήταν τό σύρμα καί θά

στόν μαύριζα εγώ τόν πεινό σου...

- Τά μάτια τοῦ Ἑβραϊοῦ ποῦ γέμισαν δάκρυα.
- Συγγνώμη, εἶπε κοιτάζοντας κάτω.
- Ἄ, τό παραδέχεσαι, θριαμβολόγησε ὁ Θύμιος.
- Μάλιστα, ἔκανε ταπεινά τό παιδί.
- Λοιπόν, σκοτώνουν καί τά παιδάκια οἱ Γερμανοί;
- Ὁ... ὁ... χι...
- Τότε γιατί μοῦ 'πες ψέματα;

Ὁ μικρός δέν μίλησε. Σκούπισε μέ τήν ἀνάστροφη τῶν χεριῶν του τά μάτια του, καί χαμογέλασε κοιτάζοντας τό Θύμιο. Ὑστερα γύρισε τίς πλάτες καί τράβηξε πρός τή μάνα του.

— Ζαχαρή, φώναξε στενωχωρημένος ὁ Θύμιος καί κείνος κοντοστάθηκε. Ἐλα πίσω, γιατί φεύγεις; Ἐχουμε ἀκόμα ὥρα...

Ὁ μικρός ξαναγύρισε, στάθηκε στήν προηγούμενη θέση του σιωπηλός μέ χαμηλωμένο τό κεφάλι.

- Σέ πίκρανα, εἶπε ὁ Θύμιος καί βούρκωσε.
- Δέ πειράζει...
- Δέ θά πάθεις τίποτα Ζαχαρή ἐσύ, στό ὑπόσχομαι. Ὅχι ἐμένα φιλαράκο μου, κανέναν δέ θά σέ πειράξει.
- Τά μάτια τοῦ μικροῦ ἀστράψανε.
- Μ' ἀγαπᾷς; τρεμούλιασε ἡ φωνή του.
- Καί βέβαια. Ἀφοῦ εἴμαστε φίλοι, δέν εἴμαστε; Οἱ φίλοι ἀγαπιώνται, τσακώνονται κιόλας καμιά φορά, ἔ, τί νά γίνει, αὐτά συμβαίνουν. Νά μέ συγχωρήσεις πού σοῦ μίλησα ὀσχημα... Δέν τό 'θελα... Ἀλλά φταίς κι' ἐσύ, μέ στενωχώρησες, πολύ...

Τό παιδί κούνησε τούς ὠμους...
— Ἐγώ σ' ἀγαπῶ, εἶπε ἄπλά καί τό πρόσωπό του φωτίστηκε ἀπό πλατύ φωτεινό χαμόγελο.

- Μά κι ἐγώ Ζαχαρή. Γι' αὐτό θύμωσα μαζί σου, ἀπό ἀγάπη...
- Ἡ φωνή τῆς μητέρας ἀκούστηκε τρυφερή, παρακαλεστική.
- Ἐλα πιά ἀγόρι μου... Σέ βλέπω ἐκεῖ καί τό φοβάμαι τό σύρμα, τρέμω ἡ δόλια...
- Θά φύγω, δέ θέλω νά στενωχωρῶ τή μαμά, εἶπε ὁ μικρός. Μόνο ἐμένα ἔχει στόν κόσμο, γι' αὐτό φοβάται ἔτσι ἡ καμμένη. Αὔριο πάλι θά τά ποῦμε. Ἀν εἶναι βέβαια φρουρός ἐκεῖ πάνω αὐτός. Καλός μοῦ φαίνεται, μάς ἀφήνει καί μιλάμε.

Ἐκλείσε πονηρά τό μάτι δειχνοντας στήν κατεύθυνση τοῦ Γερμανοῦ.

Ὁ Θύμιος χαμογέλασε καί τοῦ 'κλείσε κι' αὐτός τό μάτι.

- Ἐντάξει, αὔριο λοιπόν, εἶπε. Ὅμως δέ θά μέ ξεχάσεις. Ἄν τά καταφέρω θά σοῦ βρῶ καί τίποτα νά φᾶς.
- Κανένα καρότο, ἔκανε μέ λαχτάρα ὁ μικρός.
- Θά σκάψω λαγουδάκι, θά σκάψω, στό ὑπόσχομαι...

* * *

Ὅμως τό ἄλλο πρωῒ δέν ἦταν γραφτό νά φάει ὁ Ζαχαρή τό καρότο πού μέ τόσο κόπο ἀνακάλυψε παραχωμένο ὁ Θύμιος. Ἦταν ἓνα μικρό κιτρινωπό ροζιάρικο καρότο καί κείνος τό κρατοῦσε κρυμμένο στή χούφτα του σά θησαυρό. Βγαίνοντας ἀπ' τή παράγκα κοίταξε πρῶτα πρῶτα γιά τόν φρουρό, τοῦ φάνηκε σά νά 'ταν ἄλλος καί περίμενε νά βεβαιωθεί. Τότε γίνηκε ξαφνικά μεγάλος σματαῖς ἀπέναντι, στήν Ἑβραϊκή μεριά. Κάμποσοι Γερμανοί ὤρμησαν στίς παράγκες, ξεσήκωσαν ἄρον ἄρον τίς γυναῖκες, τίς τραβολόγησαν ἔξω, κι' αὐτές ἀλαλιασμένες κλαίγανε, μαδιόντουσαν, οὐρλιαζαν... Θά 'ταν πάνω ἀπό διακόσιες, ὅλες λιπόσαρκες καί κουρεμένες, ἀκαθόριστης ἡλικίας. Μερικές σερνότανε καί τίς ὑποβαστάζανε οἱ ἄλλες, ἐνῶ οἱ ὑποκόπανοι τῶν στρατιωτῶν τίς ἐσπρωχναν βανάου-

σα, ἐννοοῦσαν νά τίςβάλουν σέ τακτική γραμμή λές καί τίς προορίζανε γιά παρέλαση.

Τό ξύλο, οἱ κλωταῖες καί ἡ χυδαιότητα, ὑπερίσχυσαν, ἐπιτέλους ζυγίστηκαν σέ τετράδες οἱ ἔρμηες, τρομαγμένες κοιταζότανε μεταξύ τους, κι ἀνίσχυρες, χαμένες προσπαθοῦσαν νά πάρουν κουράγιο ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη. Κοινή ἡ μοῖρα τους, καί τό 'ξεραν καλά γιά τό πού τραβοῦσαν. Εἶχ' ἔλθει ἡ ὥρα τους, εἶχαν σειρά, αὐτό ἦταν ὅλο. Ὡστόσο κάποια ἐλπίδα κρυφόκαιγε βαθιά μέσα τους. Πού ξέρεῖς καμμία φορά;... Πολλά μποροῦν νά συμβοῦν, ἀκόμα καί στό χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ...

Τελευταία στή σειρά ἀκολουθοῦσε μαντηλοφορεμένη καί σιωπηλή ἡ μάνα τοῦ Ζαχαρή, κρατώντας τον σφιχτά ἀπό τό χέρι. Τόν εἶχε κρύψει στήν παράγκα ἡ καψερή, μά ἐνας στρατιώτης τόν ἀνακάλυψε κάτω ἀπό μιά στίβα παλιοκουρέλα. Τόν βούτηξε ἀπ' τή μέση καί βαστώντας τον σάν πακέτο κάτω ἀπ' τή μασχάλη, τόν ἔφερε καί τόν πέταξε ἀνάμεσα στίς γυναῖκες. Χύμηξε ἡ δόλια ἡ μάνα, τόν ἔκλεισε στήν ἀγκάλια τῆς μέ λαχτάρα. Τήν κλώτσησαν, τή σπρώξανε βίαια στή γραμμή τῆς, ἡ τάξη ἀποκαταστάθηκε, τό «ἐκτακτο συμβάν» τακτοποιήθηκε...

Ὁ Στέφανος κι ὁ Λάμπης, εἶδαν τό Θύμιο νά πετιέται ξεφρενος, νά τρέχει πρός τό συρματοπλέγμα.

— Ζαχαρή... Ζαχαρή... οὐρλιαξε σπαρακτικά καί στάθηκε στή μέση τῆς ἀπόστασης δειχνοντας στό Ἑβραϊόπουλο τή δισεύρετη λιχουδιά, τό μικρό ροζιασμένο καρότο...

Τό παιδί ξέφυγε ἀπ' τήν ἰδρωμένη χούφτα τῆς μάνας, ἔτρεξε ἀπλώνοντας μπροστά τά χερῶν του.

- Θύμιο, σκοτώνουν καί παιδιά...
- Ζαχαρή ὀχι... ὀχι ἐσύ...
- Θύμιο ἐγώ δέν ἔλεγα ψέματα... μέ πιστεύεις τώρα;
- Ὁ Θύμιος τόν εἶδε μέ φρίκη νά πλησιάζει στό συρματοπλέγμα.

— Ζαχαρή... στάσου... πρόσεχε... τά σύρματα... οὐρλιαξε καί ἡ φωνή του δέν εἶχε τίποτα τό ἀνθρώπινο.

Τήν ἴδια στιγμή ὁ κρότος ἑνός πυροβολισμοῦ κάλυψε τό ἀπεγνωσμένο οὐρλιαχτό του. Τό μικρό Ἑβραϊόπουλο γούρλωσε τά μάτια, κοίταξε παραπονεμένα τό Θύμιο, τανταλεύτηκε μιά στιγμή, καί ὕστερα σωριάστηκε μέ τά χερῶν πάντα ἀπλωμένα μπροστά. Ἀπ' τό στηθάκι του πετάχτηκε αἷμα πολύ, κι' ἦταν νά δεῖς κατακόκκινο, ὅμοιο κι ἀπαράλλαχτο σάν ὁλονῶν τῶν ἀνθρώπων, κάθε φυλῆς καί ράτσας...

Τό μυαλό τοῦ Θύμιου θόλωσε ἀντικρύζοντας τό θέαμα τοῦ σκοτωμένου παιδιοῦ, ὤρμησε μπροστά βγάζοντας ἀναρρες κραυγές, ἔχασε τό ἡλεκτροφόρο συρματοπλέγμα, ἦταν καί κείνα τά δάκρυα πού τόν ἐμπόδιζαν νά τό δεῖ, ἔπεσε μέ φούρια πάνω του.

Μιά δυνατή λάμψη, κάτι τσιριχτοῖ ἤχοι καί πάει κόλλησε, τσουρουφλίστηκε τό μπακαλόπαιδο.

Ἡ μάνα τοῦ μικροῦ πού μάταια προσπαθοῦσε νά ξεφύγει κλωτσοβολώντας τούς στρατιώτες, τσιρίζε τώρα ὑστερικά, δάγκωνε, χτυποῦσε καί χτυπιόταν, κατάφερε ἐπιτέλους νά ἐλευθερωθεῖ καί νά τρέξει ἐξάλλη στό παιδί τῆς. Ἡ ριπή τήν βρῆκε ἓνα μέτρο μακριά του, σωριάστηκε ἡ φτωχιά, ὥστόσο σῦρθηκε ὡς τό μικρό κορμάκι, τό ἀγκάλιασε καί ἐψύχισε πάνω του.

Οἱ Γερμανοί ρίξαν μερικές τουφεκιές γιά ἐκφοβισμό, σταμάτησαν τά βογγητά καί τίς τσιρίδες οἱ γυναῖκες, βάλανε κάτω τό κεφάλι, καί ἡ θλιβερή πομπή ξεκίνησε χωρίς ἄλλα ἀπρόοπτα, γιά τόν προορισμό τῆς. Ἦσυχια καί «πολιτισμένα» στοῦς θαλάμους τῶν ἀερίων.

Ἀπό τή μιά μεριά τοῦ συρματοπλέγματος δύο ἀγκάλιασμένα πτώματα πάνω στό σκληρό χῶμα, μέινανε ξεχασμένα γιά κόμποσες ὥρες. Κι ἀπό τήν ἄλλη, μιά καρβουνιασμένη ἀνθρώπινη σιλουέτα κολλημένη πάνω του μέ ἀνοιχτά τά χέρια, φάνταζε ἴδιο σκιᾶτρο σέ καμπύσιο ἀμπελοχώραφο. Κι ἓνα μικρό ροζιάρικο καρότο πεσμένο δίπλα, λές καί κοροῖδευε γιατί αὐτό δέν εἶχε πάθει ἀπολύτως τίποτα...

(Ἀπόσπασμα ἀπό τό νέο (δεύτερο) βιβλίο τῆς Ἀλίκης Ἀγ. Εὐσταθίου *Δύσβατο Πέρασμα*. Ἀθήνα: Γ.Β. Βασδέκης, 1983)

Νέα εύρηματα

στήν πόλη του Δαυίδ

Έρχονται στο φώς τα μυστικά της Ιερουσαλήμ

Πρώτα ήρθε στο φώς η αινιγματική, μεγαλοπρεπής πέτρινη σκάλα. Έπειτα εμφανίστηκαν τα θεμέλια μιάς οχυρωμένης μικρής πόλης. Μετά από χρόνια έρευνας και μακρόχρονες υπομονετικές έπαληθεύσεις ο Γικάλ Σιλόχ κατάλαβε ότι επιτέλους πλησίασε στην καρδιά του μυθικού Σαλέμ. Κάτω από τους δγκους τετραγωνισμένων ογκόλιθων και χασοτικών θράξων κρύβονταν οι τάφοι των πατέρων του Ισραήλ, του Δαυίδ και του γιου του Σολομώντα, καθώς και των άλλων βασιλιάδων της Ιουδαίας.

Έκει στο λόφο του Όφελ, στο νότιο τμήμα της Ιερουσαλήμ, ο Δαυίδ, που έζησε γύρω στο 1010 — 970 π.Χ. πολέμησε και νίκησε τους Γεβουσαίους, λαό της Χαναάν με άγνωστη προέλευση. Μετά έχτισε στο πεδίο της μάχης την πρωτεύουσα μιάς αυτοκρατορίας που έκτεινονταν από την έρημο του Σινά μέχρι την κοιλάδα του Εύφρατη. Μόνο εκεί θα μπορούσαν λοιπόν να βρεθούν οι βασικές μαρτυρίες για την χρυσή εποχή του Ισραήλ. Και όχι μόνον αυτό. Θα μπορούσαν να βρεθούν και τα ίχνη που θα άποκαλύπταν τους προηγούμενους μυστηριώδεις πολιτισμούς της περιοχής.

Η βραχώδης ράχη του λόφου βλέπει βόρεια τα ιερά ισλαμικά τεμένη και ανατολικά τις παριές του δρους των Έλαιων. Έκει, επάνω στον λόφο που δεσπόζει της Ιερουσαλήμ και στα τέσσερα εκτάρια της πέτρας του, ο βασιλιάς Δαυίδ έχτισε τη θρυλική πόλη του 3000 χρόνων πριν. Κάτω από τα σημερινά φτωχικά σπίτια βρίσκονται ανάκτορα, οχυρά και οικοδομήματα για τα οποία υπάρχουν πληροφορίες μόνο στην Παλαιά Διαθήκη. Τα τελευταία τέσσερα χρόνια οι ανασκαφές του Γικάλ Σιλόχ έφεραν στο φώς διάφορες κατοικίες που χρονολογούνται από το 2ο αιώνα π.Χ. Ο Σιλόχ βρήκε επίσης και πολλά αγαλματίδια που μαρτυρούν ότι υπήρχαν ίχνη μιάς ειδωλολατρικής θρησκείας στον Ισραηλιτικό λαό. Επίσης, βρέθηκαν κοσμήματα, αγγεία και άμφορες κρασιού.

Ο Σιλόχ δεν είναι ο πρώτος αρχαιολόγος που έσκαψε τις παριές του λόφου Όφελ. Τον προηγούμενο αιώνα άρκετοι Άγγλοι και Άμερικανοί μελετητές εξερεύνησαν την περιοχή, προσπαθώντας να καταλάβουν πώς μπόρεσε να χτιστεί η πρωτεύουσα μιάς αυτοκρατορίας σε ένα τόπο που στερείται το νερό. Οι έρευνήτες ανέκάλυψαν ένα τούνελ που μετέφερε το νερό από τις πηγές του Σιλοάμ, έξω από τα τείχη της πόλης, μέχρι κάτω από το κέντρο της Ιερουσαλήμ. Ο Άγγλος εξερευνητής Τσάρλς Γουώρεν ανακάλυψε πρώτος το πηγάδι από όπου οι κάτοικοι της πόλης έβγαζαν νερό από το υπόγειο ύδροδοτικό σύστημα με κουβάδες δεμένους με μακριά σχοινιά. Άλλοι αρχαιολόγοι βρήκαν υπολείμματα από τα τείχη και ένα μέρος από τα πέτρινα σκαλοπάτια. Δεν μπόρεσαν όμως να κάνουν καμία υπόθεση σχετικά με την προέλευση και το σκοπό των σκαλοπατιών αυτών ούτε και να τα χρονολογήσουν.

Πιό πρόσφατα, γύρω στο 1961 και 1967, οι ανασκαφές συνεχίστηκαν από την Άγγλιδα αρχαιολόγο Κάθλιν Κένιον που τοποθέτησε χρονολογικά την κατασκευή των σκαλοπατιών στο δεύτερο αιώνα π.Χ. Άλλα οι νεώτερες έρευνες έδειξαν ότι τα τείχη είναι πολύ πιό παλιά. Θα πρέπει να χτίστηκαν γύρω στο 1700 π.Χ.

Όταν η διεθνής αρχαιολογική ομάδα του Γικάλ Σιλόχ πήρε το 1978 την άδεια για να άρχισι τις έρευνές της είχαν ήδη προηγηθεί ένδε σημαντικές αρχαιολογικές άποστολές που είχαν προσπαθήσει να ανακαλύψουν τα μυστικά της προέλευσης και της εξέλιξης της Ιερουσαλήμ. Οι αρχαιολόγοι ήξεραν ότι η πόλη είχε κατοικηθεί από το 3000 π.Χ. και ότι είχε χτιστεί με την βοήθεια ειδικών τεχνιτών και ύδραυλικών. Μετά όμως από ένα αιώνα ανασκαφών ο λόφος του Όφελ εξακολουθούσε να δημιουργεί περισσότερα έρωτηματικά παρά ά να δίνει άπάντησεις. Πώς ήταν δομημένη η πόλη του Δαυίδ; Μέ ποιό τρόπο ήταν οχυρωμένη; Πού βρισκόταν τα έπίσημα κτίρια, οι έπιγραφές και τα μνημεία; Πού βρισκόταν οι τάφοι του Δαυίδ και του Σολομώντα και των άλλων βασιλιάδων που σύμφωνα με την Βίβλο εί-

Ιερουσαλήμ: Τό χειμερινό παλάτι του Έρωδη. Τμήμα του ύδραγωγείου

χαν ταφεί στο έσωτερικό των τειχών; Μέ ποιό τρόπο είχε κατορθώσει ο Δαυίδ να άποσπάσει την πόλη από τους Γεβουσαίους; Γιατί δεν είχαν βρεθεί ακόμα τα τείχη της εποχής του Δαυίδ;

Τό έργο των αρχαιολόγων ήταν δύσκολο γιατί η παλιά πόλη ήταν θαμμένη κάτω από την καινούργια. Έτσι οι ανασκαφές έπρεπε να γίνουν σε κομμάτια που άνηκαν στο κράτος.

Οι αρχαιολόγοι άρχισαν πρώτα από τό κέντρο του λόφου όπου υπολόγιζαν ότι θα έβρισκαν ένα τμήμα από τα οχυρά που είχε ανακαλύψει η Κάθλιν Κένιον. Άμέσως μόλις άρχισαν οι ανασκαφές ξεπρόβαλαν τα υπολείμματα ενός τείχους μήκους 70 περίπου μέτρων που ήταν χτισμένο τον 18ο αιώνα π.Χ. Επίσης βρέθηκε ένας οικισμός του 8ου αιώνα π.Χ. όπου ο Σιλόχ μπόρεσε να ανασύρει πολλά οικιακά σκεύη. Ήταν η πρώτη φορά που βρήκε κάποιος, μαρτυρίες για την καθημερινή ζωή του αρχαίου λαού του Ισραήλ.

Βρέθηκαν και τα σημάδια από ένα άνθρωπό εμπόριο με άπομακρυσμένες χώρες. Πράγματι ο Σιλόχ βρήκε 300 χερούλια από άμφορες κρασιού με σφραγίδες που μαρτυρούν ότι προέρχονταν από τό Αίγαιο. Επίσης βρέθηκαν άγγεια από ηπλό μέ άραβικά γράμματα. Τα κοσμήματα από κοχύλια φοινικικής προέλευσης μαρτυρούν σχέσεις με τους μυθικούς αυτούς θαλασσοπόρους. Αγαλματίδια της θεάς της γονιμότητας Άστάρτης που βρέθηκαν σε αυτή την ζώνη άποδεικνύουν ότι εξακολουθούσε να υπάρχει η ειδωλολατρεία και ότι η πρώτη έντολή «... ούκ έσονται σοι θεοί έτεροι πλην έμου» δεν είχε πρακτική έφαρμογή.

Στη συνέχεια των εργασιών βρέθηκε τό πηγάδι που είχε ανακαλύψει τό 1967 ο Τσάρλς Γουώρεν. Τό πηγάδι αυτό άποτελούσε σίγουρα τη βασική πηγή ύδρευσης της πόλης και ήταν ίσως και ο λόγος για τό οποίο ο Δαυίδ διάλεξε την Ιερουσαλήμ για πρωτεύουσά του.

Καθώς όμως οι αρχαιολόγοι άποφάσισαν να στρέψουν τις έρευνές τους στην προσπάθεια για την ανακάλυψη των τάφων των Ιουδαίων βασιλιάδων, συνάντησαν μιά άναπάντεχη αντίδραση από μιά ύπερροδόξη θρησκευτική όργάνωση καθώς από ένα συντηρητικό κόμμα που θεωρήσαν την ένέργεια αυτή σαν έεροσυλία. Τό θέμα πήρε σοβαρές διαστάσεις και έτσι οι ανασκαφές άναβλήθηκαν για κάποιο χρονικό διάστημα. Μεσολάβησαν κατόπιν τα γεγονότα του Λιβάνου που σίγουρα χειροτέρεψαν την κατάσταση. Ο Γικάλ Σιλόχ όμως είναι άποφασισμένος να μην παραιτηθεί από τις προσπάθειές του και δηλώνει ότι θα συνεχίσει τις ανασκαφές για να μπόρεσι να βρει την άπάντηση σε όλα τα έρωτήματα που άποσχολούν εδώ και τόσο καιρό τους αρχαιολόγους.

(«Θεσσαλονίκη», 9.7.1983)

Φράντς Κάφκα

«Ο «παράλογος» πió επίκαιρος!...

100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ

«**Δ**έν θά 'πρεπε νά διαβάζουμε παρά τά βιβλία πού μās τοιμοῦν καί μās δαγκώνουν. "Αν τό βιβλίο πού διαβάζουμε δέν μās ξυπνά μέ μιά γροθιά στό κεφάλι, πρós τί νά τό διαβάσουμε; "Ένα βιβλίο πρέπει νά 'ναι τό τσεκούρι πού σπάζει τήν παγωμένη μας θάλασσα».

Τόν Φράντς Κάφκα θυμόμαστε σήμερα, έτσι καθώς τά εκατοντάχρονα του γιορτάζονται αυτές τίς μέρες σ' όλο τόν κόσμο, μέσα σέ διεθνές κλίμα, όπου τό επίθετο καφκικός - δηλαδή, απελπιστικά καί αθεράπευτα παράλογος - οὐδέποτε ήταν πió επίκαιρο.

Γερμανόφωνος Τσέχος, ό Φράντς Κάφκα γεννήθηκε στήν Πράγα στίς 3 'Ιουλίου 1883 καί πέθανε στό σανατόριο του Κίρλινγκ κοντά στή Βιέννη στίς 3 'Ιουνίου 1924.

Γιός ευπόρων 'Ισραηλιτών, πέρασε τήν παιδική του ηλικία στήν παλιά αυτοκρατορία τής Αὐστρίας, σταυροδρόμι τής σλαβικής, γερμανικής καί εβραϊκής κουλτούρας. Αὐτοί οί τρεῖς διαφορετικοί ἀνθρωπισμοί πού είχαν ριζώσει στήν Πράγα, ἐπηρέασαν τόν Κάφκα πού σπούδασε νομικά καί σημαδεύτηκε κυρίως ἀπό τήν εβραϊκή σοφία καί θρησκεία. Φλογερός σιωνιστής, σκόπευε νά ἐγκατασταθεῖ στήν Παλαιστίνη, ἀλλά μέ τά πρῶτα συμπτώματα τής φυματίωσης (1917) ἐγκατέλειψε τοῦτο τό σχέδιό του. Εἶχε κλίση στή μεταφυσική, ἀλλά παράλληλα τόν εἴλκυαν οί ρεαλιστικές πτυχές τοῦ κόσμου καί ἡ μουσική πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτόν. Μιά σύνθεση ὀνείρου, εἰρωνείας καί στοχαστικής διαύγειας.

Στά 1913 ἐκδόθηκε τό πρῶτο βιβλίο του Κάφκα «**Παρατηρήσεις**» μέ μικρά ἀποσπάσματα σέ πρόζα, σφραγισμένα ἀπό διεισδυτική ἀνησυχία καί πού τό ὕφος του, ἐντυπωσιακά νεωτεριστικό, ἦταν συγχρόνως λυρικό, δραματικό καί μελωδικό. Αὐτά τά ἀποσπάσματα ό Κάφκα τά εἶχε ἐπιλέξει ἀπό τό «Προσωπικό του ἡμερολόγιο», πού συνέχισε νά τό γράφει σ' ὅλη τή ζωή του. Τό βιβλίο πέρασε ἀπαράτηρητο, ὅπως σχεδόν καί τά μετέπειτα ἔργα του. Μόνο ἕνας περιορισμένος κύκλος φίλων του τά ἐκτίμησε καί τά θαύμασε.

Στά 1914 ἕνας ἀποτυχημένος ἀρραβῶνας βύθισε στήν ἀπελπισία αὐτόν τόν νεαρό πού διψοῦσε γιά ὕγιεινή καί ἀγνή ζωή, γιά τελειότητα καί σχεδόν γιά ἀγιότητα. Παρά τίς πολυποικίλες δοκιμασίες πού ὑπέστη - κλονισμός ἀπό τόν πόλεμο, ἀβεβαιότητα στήν ἐπαγγελματική ζωή αὐτοῦ τοῦ ὑπαλλήλου ἀσφαλιστικῆς ἐταιρίας καί δύσκολες σχέσεις μέ τούς γονεῖς του - ό Κάφκα ἔγραψε τά βιβλία «**Η Δίκη**», «**Αμερική**», «**Η μεταμόρφωση**», «**Επαρχιακός γιατρός**».

«Αρρώστος

Στά 1920 ἀναζήτησε θεραπεία σ' ἕνα σανατόριο καί κατόπιν σέ μιά ἐπαρχία όπου ἡ ἀδελφή του διέθετε ἕνα ἐξοχικό σπίτι, τό ὁποῖο ἐμελλε νά περιγράψει στόν «**Πύργο**». Λίγο ἀργότερα γνώρισε τήν Τσεχοσλοβάκα συγγραφέα Μιλένα Γεζένσκα -Πολλάκ, ἀλλά μόνο στά 1924, τελευταῖο χρόνο τής ζωῆς του, ἐνῶσε γιά τήν Ντόνα Ντυμάντ τόν μεγάλο ἔρωτα πού τοῦ ἐξανάδωσε τήν ἐλπίδα. Μαζί τής ἔζησε τίς εὐτυχέστερες μέρες τής ζωῆς του. Ἡ ἀρρώστια του ὅμως ἦταν ἀμείλικτη.

Ἡ ἀξιοθρήνητη ζωή τοῦ Κάφκα δικαιολογεῖ ἀπόλυτα, κατὰ τούς βιογράφους του, τήν ἀμφιβολία καί τήν ἀπελπισία ἀπό τίς ὁποῖες εἶναι ἐμποτισμένο τό ἔργο του. Ὡστόσο, ἀν-

τίθετα ἀπό τά μυθιστορήματα καί τά ἀφηγήματά του, πολλοί ἀπό τούς ἀφορισμούς του δείχνουν τήν πίστη του σέ μιά ὑψέτερη ἀρχή πού διέπει τόν κόσμο καί τή βεβαιότητα πώς ὑπάρχει στόν ἀνθρώπο κάτι πού δέν πεθαίνει.

Τό ἔργο του

Ὁ Κάφκα περιγράφει τήν καθημερινή μας ζωή μέ λεπτολογία, θάλεγες ἀνυπόφορη. Ἡ κατάσταση ἀπόλυτης διαύγειας, πού μās δημιουργεῖ αὐτό τό δράμα μοιάζει μέ ἐφιάλη. Ἐνῶ ὅμως τόσοι συγγραφεῖς ἐπιδιώκουν μεθοδικά τό παραλήρημα, ό Κάφκα μās ἐπαναφέρει ἀδιάκοπα μέ ἀκαμπτο χιοῦμορ, στήν ἐπίγνωση, στή μαύρη ἐπίγνωση τής ἀνθρώπινης μοίρας.

• Στό μυθιστόρημα «**Η Δίκη**», ό Κάφκα ἀφηγεῖται τήν τραγῶδα ἑνός ἀνθρώπου τής αὐθαιρέσιας τής ἐξουσίας πού συνθλίβει καί ἐξουθενώνει τό άτομο, ἐξουσίας πού ό αἰώνας μας γνώρισε χορταστικά.

• Στή «**Μεταμόρφωση**», μυθιστόρημα σπαρακτικό καί τρομερό, γεμάτο τρυφερότητα καί ἀπελπισία, όπου ἕνας ἀνθρώπος μεταμορφώνεται σέ ἐντομο καί σκοτώνεται ἀπό τούς οἰκείους του, ό Κάφκα ἀναμεινύει τό παράδοξο μέ τό καθημερινό. Ἡ ἀφήγηση εἶναι τόσο πυκνή καί ἀπτή πού ό ἐφιάλης γίνεται πραγματικότητα, ἐνῶ ἡ εἰλικρίνεια ἐπιτείνει τήν ἐντύπωση γεγονότος βαθιά, ἐνδύμυχα, βιωμένου...

• Στόν «**Πύργο**», ἕνας τοπογράφος μάχεται ἀπέναντι στή γραφειοκρατία καί τήν ἀπανθρωπιά, γιά μιά ἐστία κι ἕνα ἐπάγγελμα, γιά μιά θέση στοῦς κόλπους τής κοινωνίας ἀπ' ὅπου θά μπορέσει νά ἐπιχειρήσει μιά ἀνοδο πρὸ τό Θεό.

• Στήν «**Αμερική**», ἀντίθετα ἀπό τή «**Δίκη**» καί τό «**Πύργο**», πού ἔχουν τέλος δραματικό καί ἀπαισιόδοξο, ό ἐπίλογος εἶναι μεγαλειώδης, ἕνα εἶδος ἀποθέωσης πού σημαίνει τόν παράδεισο. Ἐναν παράδεισο, όπου τό άτομο, μπορεῖ νά ἀναπτύξει τά προσόντα καί τήν προσωπικότητά του ὅπως θέλει καί νά κορέσει τή δίψα του γιά εὐτυχία, εἰρήνη, δικαιοσύνη, οἶκο, ἀμοιβαία κατανόηση, τάξη, ὕλική καί πνευματική, στοιχεῖα δηλαδή, τῶν ὁποίων κατὰ τόν Κάφκα, στερεῖται ἡ κοινωνία πού γνώρισε.

Ἐγγραφε ό Κάφκα γιά τό ἐκπαιδευτικό σύστημα τής ἐποχῆς του:

«Δύο εἶναι οἱ ἀρχές κάθε ἐκπαίδευσης: πρῶτα νά ἀποκρούσει τήν ὀρμητική ἐπιδρομή τῶν παιδιῶν, πού ἀγνοοῦν τά πάντα, κατὰ τής ἀλήθειας καί κατόπιν ἡ μύηση τῶν ταπεινῶν παιδιῶν στό ψέμα κατὰ προοδευτικό καί ἀνεπαίσθητο τρόπο».

Ἄλλου, στά γραπτά του διαβάζουμε:

«Δέν θά μπορέσω νά κατακτήσω τήν εὐτυχία παρά μόνο ἂν καταφέρω νά σηκῶσω τόν κόσμο, νά τόν κάνω νά μπει στό ἀληθινό, στό ἀγνό, στό ἀναλλοίωτο».

Πió κάτω:

«Πατριωτικές παρελάσεις... Ἐποκρουστικά φαινόμενα πού συνοδεοῦν παρεμπιπτόντως τόν πόλεμο...».

Κι ἀκόμα:

«"Ο, τί δέν εἶναι λογοτεχνία, μοῦ φέρνει πλῆξη. τό μισῶ..."

Βαγγέλης Ψυρόκης
(«**Ελευθερος Τύπος**», 18.6.1983)

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝ ΧΑΤΣΑΤΟΥΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΣΕΜΕΝΟΦΣΚΑΓΙΑ

Ή απασχόλησε την ελληνική κοινή γνώμη τό καλοκαίρι

Από 26 'Ιουνίου - 1 'Ιουλίου 1983 συνήλθε στα Χανιά τό Διεθνές Μεταλλουργικό Συνέδριο. Στό Συνέδριο έλαβαν μέρος 138 έπιστήμονες από 19 χώρες.

"Ένας από τούς βασικούς εισηγητές του Συνεδρίου ήταν ο 'Αρμέν Χατσατουριάν (γιός του διάσημου συνθέτη) και ή σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν.

(Ο 'Αρμέν Χατσατουριάν 48 ετών, του 'Ινστιτούτου Κρυσταλλογραφίας της Μόσχας, καθηγητής φυσικομαθηματικός, ειδικός στη θεωρία γιά τή φάση μετασχηματισμού των υλικών. "Έχει δημοσιεύσει περισσότερες από 80 μελέτες και βιβλία.

Η σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσατουριάν 48 ετών του 'Ινστιτούτου των Χημικών Ένώσεων 'Οργανοστοιχείων της Μόσχας, καθηγήτρια Φυσικομαθηματικός, ειδική στην έπιστήμη των υλικών και την Φυσική Μεταλλουργία. "Έχει δημοσιεύσει περί τίς 40 μελέτες).

Οι Χατσατουριάν και ο γιός τους Κάρεν ζήτησαν τόν 'Ιούλιο του 1981 τήν άδεια νά μεταναστεύσουν στό 'Ισραήλ και τούς άρνήθηκαν γιά πρώτη φορά τόν Μάρτιο του 1982 μέ τό αίτιολογικό ότι «δέν πρόκειται γιά περίπτωση έπανασυνδέσεως οικογενείας», άρνηση ή όποία θεωρείται άδικη.

"Εκτοτε βρίσκονται σέ διωγμό στην ΕΣΣΔ, ο δέ γιός τους (4ετής φοιτητής) απέβλήθη από τό Πανεπιστήμιο της Μόσχας (τμήμα Φυσικής), "Έτσι δέν τούς έπέτρεψε και νά παραστούν στό Συνέδριο, στην 'Οργανωτική 'Επιτροπή του όποιου οι Χατσατουριάν έστειλαν τήν παρακάτω έπιστολή:

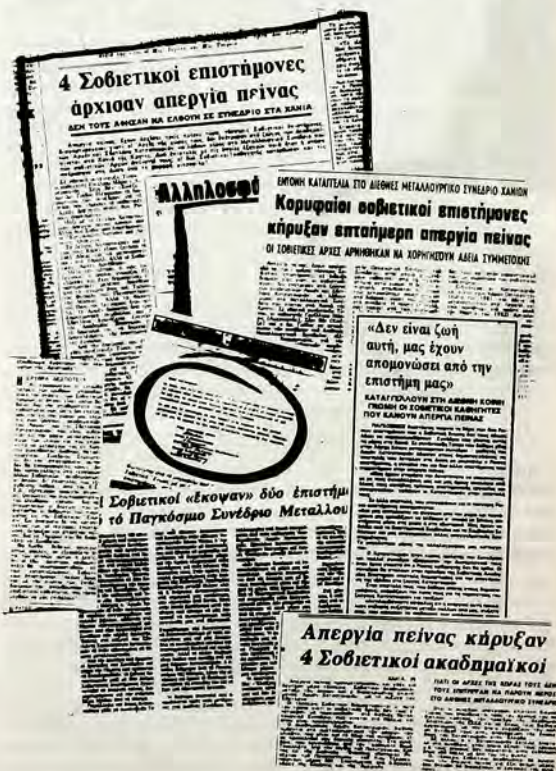
«Εύχαριστούμε πολύ γιά τήν εύγενική σας πρόσκληση νά συμμετάσχουμε στό Συνέδριο. Λυπηθήκαμε πάρα πολύ όταν άνακαλύψαμε ότι ή Σοβιετική 'Ακαδημία 'Επιστημών δέν επέτρεψε τήν συμμετοχή μας. Ζητήσαμε τήν άδεια από τούς αντιπροέδρους της 'Ακαδημίας της ΕΣΣΔ. Ε.Η. Βελίκωφ και Γ.Α. 'Οβτσινίκοφ, αλλά ματαίως. Αυτή ή ενέργεια ανταποκρίνεται στη σημερινή μας κατάσταση, σάν «άρνητές» από διετίας, θέση στην όποία βρεθήκαμε μετά από αίτηση πού κάναμε νά μάς έπιτραπεί νά συναντήσουμε τούς συγγενείς μας στό έξωτερικό. Στερηθήκαμε της δυνατότητας νά επικοινωνήσουμε μέ τούς συνεργάτες μας και μάς έκοψαν όλα τά συνηθισμένα κανάλια γιά έπιστημονική δουλειά και συνεργασία. Άλλά τό πλέον θλιβερό είναι εκείνο πού συνέβη στό γιό μας Κάρον Χατσατουριάν, ό όποιος διώχτηκε από τό Πανεπιστήμιο της Μόσχας, λόγω της αίτησεως, και έχασε τό δικαίωμα νά συνεχίσει τίς σπουδές του και νά έχει μιά αξιοπρεπή εργασία. Τίς λεπτομέρειες μπορείτε νά τίς βρήτε στό συνημμένο γράμμα πρός τούς συνέδρους πού γράψαμε μαζί με τούς συναδέλφους μας «άρνητές» καθηγητές Ε. Νταγκόρνι και Λεονίντ 'Οτσερνόυ. Αυτοί μάς ακολουθούν στην απόφασή μας νά πραγματοποιήσουμε άπεργία πείνας καθ' όλη τή διάρκεια του συνεδρίου σέ ένδειξη διαμαρτυρίας έναντίον της άρνήσεως της 'Ακαδημίας 'Επιστημών

της ΕΣΣΔ νά μάς έπιτραπεί νά παραυρεθούμε στό συνέδριο και έναντίον των Σοβιετικών 'Αρχών πού μάς άρνούνται βίζα έξόδου από τή χώρα».

Κατόπιν αυτού οι σύνεδροι έστειλαν έπιστολή διαμαρτυρίας στη Σοβιετική 'Ακαδημία 'Επιστημών κι άρνήθηκαν νά παρακαθήσουν στο μεσημεριανό γεύμα της πρώτης μέρας του Συνεδρίου σέ ένδειξη συμπαράστασης πρός τούς Σοβιετικούς 'Ακαδημαϊκούς πού τήν ίδια μέρα άρχιζαν άπεργία πείνας στην Μόσχα.

Έκ μέρους των συνέδρων οι, κ. Διον. Γρίβας, ο 'Αμερικανός καθηγητής κ. Ούιλ. Μόρρις και ή Κινέζα καθηγήτρια κ. Τσέρρυ Βέν έδωσαν συνέντευξη Τύπου και κατήγγειλαν τή στάση των σοβιετικών άρχων.

Μεγάλη μερίδα του άθηναικού Τύπου έδωσε ιδιαίτερη σημασία και δημοσιότητα στό γεγονός που απασχόλησε τό καλοκαίρι τήν κοινή γνώμη.

Οι ελληνικές έφημερίδες γιά τήν απαγόρευση έξόδου των Χατσατουριάν από τήν Σ. Ένωσή

ένα κύμα αντίσημιτικών άρθρων είδαν τό φως της δημοσιότητας σέ πολλές εύρωπαϊκές έφημερίδες καί περιοδικά. Τριάντα χρόνια μετά τό θάνατο τού 'Αδόλφου Χίτλερ μπορούμε καί πάλι νά διαβάσουμε ότι οι 'Εβραίοι διδάσκονται νά μισούν άλλες θρησκείες, ότι ή Βίβλος διδάσκει τούς 'Εβραίους νά καταπιέζουν αλύπητα τούς άλλους λαούς, καί ότι υπάρχει μιά συνωμοσία τών 'Εβραίων γιά νά φθάσουν στήν έξουσία καί νά κυριαρχήσουν στόν κόσμο. Τά ίδια παλιά ψεύδη δημοσιεύονται πάλι στήν Εύρώπη μέ επιτολές πρός τή σύνταξη καί μέ σατανικούς ύπαινιγμούς πού παρεισφρύουν μέσα σέ άρθρα γιά τό Λίβανο. 'Η άνεκτικότητα, όμως, τού αντίσημιτισμού αύξήθηκε κατά τρόπο δραματικό. "Άρθρα πού είχαν πεταχθεί στόν κάλαθο τών άχρήστων από τήν έποχή τού β' παγκοσμίου πολέμου, διαβάζονται πάλι, οι δέ έκδότες, όταν επικρίνονται άρνούνται ότι τά άρθρα αυτά είναι αντίσημιτικά.

Χειρότερο άκόμη είναι τό γεγονός ότι εκείνοι πού έπίσημα εκπροσωπούν σήμερα τήν Εύρώπη, φαίνεται νά πιστεύουν ότι ό αντίσημιτισμός φοράει πάντα τό ίδιο προσωπείο. Γι' αυτούς, αντίσημιτισμός είναι αυτό πού παρουσιάστηκε στήν Εύρώπη κατά τίς δεκαετίες τού —30 καί τού —40: ένας όρυώμενος δικτάτωρ μέ μικρό μουστάκι, βλοσυροί καί παγεροί αξιωματικοί τών "Ες - "Ες πού συλλαμβάνουν 'Εβραίους γιά νά τούς έκποίσουν στά στρατόπεδα τού θανάτου.

Αυτό πού είναι άξιοθαύμαστο μέ τόν αντίσημιτισμό είναι ή εύκαμψία του. Δέν μπορεί νά αλλάξει τόν άπώτερο στόχο του μπορεί όμως, νά αλλάξει τό προσωπείο του, τή στρατηγική του καί ένα μέρος από τό λεξιλόγιό του. "Αραβες δικτάτορες έρχονται στήν Εύρώπη καί μάς λένε ότι δέν έχουν τίποτε εναντίον τών 'Εβραίων -άλλά ό Σιωνισμός άποτελεί ένα κακό καί πρέπει νά έκμηδενισθεί. "Οι 'Εβραίοι είναι άδελφια μας", λένε χαμογελώντας όταν έπισκέπτονται τίς χώρες μας, "άλλά οι 'Εβραίοι προσπαθούν νά κυριαρχήσουν σέ όλη τήν Μέση 'Ανατολή".

Καί ή Εύρώπη εξαπατάται από αύτή τή μάσκα. "Όλοι γνωρίζουμε ότι ό αντίσημιτισμός καλυπτόμενος ως άντισιωνισμός, επέτυχε τεράστιες πολιτικές νίκες στήν Εύρώπη μετά τήν τελευταία δεκαετία.

Αύτή είναι ή εύρωπαϊκή ύποκρισία. Πολιτικοί ήγέτες στίς χώρες μας εκφράζουν συχνά τόν θαυμασμό τους γιά τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ. Τήν έπομένη μέρα υποδέχονται μέ θερμή κάποιον "Αραβα έπισκέπτη πού ζητά τήν καταστροφή τού έβραϊκού κράτους.

Πολιτικοί στήν Εύρώπη συχνά επικρίνουν εκείνους πού έδώ καί σαράντα χρόνια δέν κατάλαβαν τή σήμανε ή Ναζιστική Γερμανία όταν, κυριολεκτικά έλεγε: οι 'Εβραίοι πρέπει νά έξοντωθούν. Οι ίδιοι πολιτικοί σήμερα άρνούνται μέ έμφαση ότι ό Καταστατικός Χάρτης τής Ρ.Λ.Ο. καί άλλα έγγραφα θά πρέπει νά έννοηθούν κατά

τρόπο κυριολεκτικό: ότι δέν ύπάρχει στήν Παλαιστίνη χώρος γιά ένα έβραϊκό κράτος. Γι' αύτό πρέπει νά είπωθει, τή στιγμή αύτή πού τιμάται τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ, ότι δέν άρκει νά άντιστεκόμαστε στόν αντίσημιτισμό τού παρελθόντος. 'Ο Βάλλενμπεργκ μάς διδάξε νά πολεμάμε τόν αντίσημιτισμό τού παρόντος.

Επί τών ήμερών τού Βάλλενμπεργκ στή Βουδαπέστη οι πιό επικίνδυνοι αντίσημιτες ήταν εκείνοι πού προσπάθησαν νά καταστήσουν τήν Εύρώπη Judenrein. 'Επί τών ήμερών μας, οι πιό επικίνδυνοι αντίσημιτες είναι εκείνοι πού θέλουν νά καταστήσουν τήν Μέση 'Ανατολή **judenstatrein**. 'Ο άντισιωνισμός, πού σημαίνει πόλεμο, τρομοκρατία καί προπαγάνδα κατά τού κράτους τού 'Ισραήλ, άποτελεί τόν σημερινό αντίσημιτισμό.

Δέν είμαι 'Εβραίος. Κατάγομαι από μιά μικρή χώρα, τήν πατρίδα τού Ραούλ Βάλλενμπεργκ, πού έχει τό άπίστευτο προνόμιο τής ειρήνης επί 170 καί πλέον χρόνια. Δέν εκπροσωπώ σήμερα καμιά κυβέρνηση ή πολιτικό κόμμα. Πιστεύω, όμως, ότι μιλώ έξ όνόματος εκατομμυρίων Εύρωπαίων πού θέλουν οι χώρες μας νά σταθούν άποτελεσματικά κατά τού νέου αντίσημιτισμού.

'Υπάρχει μιά άλλη Εύρώπη, πέρα από κείνη πού άγκαλιάζει τόν Γιασέρ 'Αραφάτ καί ύποκύπτει στά άραβικά αίτήματα. Γιά τούτο, επιτρέψτε μου, τήν ήμέρα αύτή πού είναι αφιερωμένη στόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ νά άπευθυνθώ πρός όλους τούς Εύρωπαίους φίλους τού 'Ισραήλ, 'Εβραίους καί μή 'Εβραίους:

Τώρα είναι ή ώρα νά άντισταθείτε εναντίον εκείνων πού ύποσκάπτουν τή δημοκρατία επιτιθέμενοι κατά τών 'Εβραίων καί τού έβραϊκού κράτους.

Σημειώσεις:

1. 'Ο Per Ahlmark διετέλεσε αντιπρόεδρος στήν προηγούμενη φιλελεύθερη κυβέρνηση τής Σουηδίας.
2. 'Ο Ραούλ Βάλλενμπεργκ υπήρξε Σουηδός διπλωμάτης διαπιστευμένος στή Βουδαπέστη κατά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Δίεσωσε χιλιάδες Ούγγρους, 'Εβραίους τό θρησκειμα παρέχοντας σ' αυτούς τήν προστασία τής χώρας του. Αργότερα ό Βάλλενμπεργκ φυλακίσθηκε από τούς Σοβιετικούς, πού είσέβαλαν στή Σουηδία. Παρά τίς ρωσικές διαβεβαιώσεις ότι πέθανε στή φυλακή τό 1947, σύμφωνα μέ επίμονες πληροφορίες ό Βάλλενμπεργκ ζεί άκόμη.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 — ΑΘΗΝΑ

Ταχ. Θυρίδα 104 39 — τηλ.: 88.39.951

'Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:

'Ο Πρόεδρος τού Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ,
Σουρμελή 2

Τιμή φύλλου 8ρχ.1

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΡΜΕΝ ΧΑΤΣΑΤΟΥΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΣΕΜΕΝΟΦΣΚΑΓΙΑ

Ή απασχόλησε την ελληνική κοινή γνώμη τό καλοκαίρι

Από 26 'Ιουνίου - 1 'Ιουλίου 1983 συνήλθε στά Χα-
νιά τό Διεθνές Μεταλλουργικό Συνέδριο. Στό
Συνέδριο έλαβαν μέρος 138 έπιστήμονες από
19 χώρες.

"Ένας από τούς βασικούς εισηγητές του Συνεδρίου
ήταν ο 'Αρμέν Χατσατουριάν (γιός του διάσημου συν-
θέτη) και ή σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια
Χατσατουριάν.

(Ο 'Αρμέν Χατσατουριάν 48 ετών, του 'Ινστιτούτου
Κρυσταλλογραφίας της Μόσχας, καθηγητής φυσικο-
μαθηματικός, ειδικός στη θεωρία γιά τή φάση μετα-
σχηματισμού των υλικών. Έχει δημοσιεύσει περισ-
σότερες από 80 μελέτες και βιβλία.

Η σύζυγός του Σβετλάνα Σεμενόφσκαγια Χατσα-
τουριάν 48 ετών του 'Ινστιτούτου των Χημικών Ένω-
σεων 'Οργανοστοιχείων της Μόσχας, καθηγήτρια
Φυσικομαθηματικός, ειδική στην έπιστήμη των υλι-
κών και την Φυσική Μεταλλουργία. Έχει δημοσιεύ-
σει περί τίς 40 μελέτες).

Οι Χατσατουριάν και ο γιός τους Κάρεν ζήτησαν
τόν 'Ιούλιο του 1981 τήν άδεια νά μεταναστεύσουν
στό 'Ισραήλ και τούς άρνήθηκαν γιά πρώτη φορά τόν
Μάρτιο του 1982 μέ τό αίτιολογικό ότι «δέν πρόκειται
γιά περίπτωση έπανασυνδέσεως οικογενείας», άρνη-
ση ή όποία θεωρείται άδικη.

Έκτοτε βρίσκονται σέ διωγμό στην ΕΣΣΔ, ό δέ
γιός τους (4ετής φοιτητής) απέβλήθη από τό Πανεπι-
στήμιο της Μόσχας (τμήμα Φυσικής), Έτσι δέν τούς
έπέτρεψε νά παραστούν στό Συνέδριο, στην 'Ορ-
γανωτική Έπιτροπή του όποιου οι Χατσατουριάν έ-
στειλαν τήν παρακάτω έπιστολή:

«Εύχαριστούμε πολύ γιά τήν εύγενική σας πρό-
σκληση νά συμμετάσχουμε στό Συνέδριο. Λυπηθήκα-
με πάρα πολύ όταν άνακαλύψαμε ότι ή Σοβιετική 'Α-
καδημία Έπιστημών δέν έπέτρεψε τήν συμμετοχή
μας. Ζήτησαμε τήν άδεια από τούς αντιπροέδρους
της 'Ακαδημίας της ΕΣΣΔ. Ε.Η. Βελίκωφ και Γ.Α. 'Οβ-
τσινίκοφ, αλλά ματαίως. Αυτή ή ένέργεια ανταποκρί-
νεται στη σημερινή μας κατάσταση, σαν «άρνητές» ά-
πό διετίας, θέση στην όποία βρεθήκαμε μετά από αί-
τηση πού κάναμε νά μάς έπιτραπεί νά συναντήσουμε
τούς συγγενείς μας στό έξωτερικό. Στερηθήκαμε της
δυνατότητας νά επικοινωνήσουμε μέ τούς συνεργά-
τες μας και μάς έκοψαν όλα τά συνηθισμένα κανάλια
γιά έπιστημονική δουλειά και συνεργασία. Άλλά τό
πλέον θλιβερό είναι έκείνο πού συνέβη στό γιό μας
Κάρον Χατσατουριάν, ό όποιος διώχτηκε από τό Πα-
νεπιστήμιο της Μόσχας, λόγω της αίτησεως, και έχα-
σε τό δικαίωμα νά συνεχίσει τίς σπουδές του και νά έ-
χει μιά αξιοπρεπή εργασία. Τίς λεπτομέρειες μπορεί-
τε νά τίς βρήτε στό συνημμένο γράμμα πρός τούς συ-
νέδρους πού γράψαμε μαζί με τούς συναδέλφους
μας «άρνητές» καθηγητές Ε. Νταγκόρνι και Λεονίντ
'Οτσερνόυ. Αυτοί μάς ακολουθούν στην απόφασή
μας νά πραγματοποιήσουμε άπεργία πείνας καθ' όλη
τή διάρκεια του συνεδρίου σέ ένδειξη διαμαρτυρίας
έναντίον της άρνήσεως της 'Ακαδημίας Έπιστημών

της ΕΣΣΔ νά μάς έπιτραπεί νά παραρευθούμε στό συ-
νέδριο και έναντίον των Σοβιετικών 'Αρχών πού μάς
άρνούνται βίζα έξόδου από τή χώρα».

Κατόπιν αυτού οι σύνεδροι έστειλαν έπιστολή δια-
μαρτυρίας στη Σοβιετική 'Ακαδημία Έπιστημών κι
άρνήθηκαν νά παρακαθήσουν στο μεσημεριανό γεύ-
μα της πρώτης μέρας του Συνεδρίου σέ ένδειξη συμ-
παράστασης πρός τούς Σοβιετικούς 'Ακαδημαϊκούς
πού τήν ίδια μέρα άρχιζαν άπεργία πείνας στην Μό-
σχα.

Έκ μέρους των συνέδρων οι, κ. Διον. Γρίβας, ό 'Α-
μερικανός καθηγητής κ. Ουίλ. Μόρρις και ή Κινέζα
καθηγήτρια κ. Τσέρρυ Βέν έδωσαν συνέντευξη Τύ-
που και κατήγγειλαν τή στάση των σοβιετικών άρ-
χών.

Μεγάλη μερίδα του άθηναϊκού Τύπου έδωσε ιδιαί-
τερη σημασία και δημοσιότητα στό γεγονός που άπα-
σχόλησε τό καλοκαίρι τήν κοινή γνώμη.

Οι ελληνικές έφημερίδες γιά τήν απαγόρευση έξόδου των
Χατσατουριάν από τήν Σ. Ένωσή

ένα κύμα αντισημιτικών άρθρων είδαν τό φως της δημοσιότητας σέ πολλές εύρωπαϊκές έφημερίδες καί περιοδικά. Τριάντα χρόνια μετά τό θάνατο τού 'Αδόλφου Χίτλερ μπορούμε καί πάλι νά διαβάσουμε ότι οι 'Εβραίοι διδάσκονται νά μισούν άλλες θρησκείες, ότι ή Βίβλος διδάσκει τούς 'Εβραίους νά καταπιέζουν αλύπητα τούς άλλους λαούς, καί ότι υπάρχει μιά συνωμοσία τών 'Εβραίων γιά νά φθάσουν στήν έξουσία καί νά κυριαρχήσουν στόν κόσμο. Τά ίδια παλιά ψεύδη δημοσιεύονται πάλι στήν Εύρώπη μέ επιτολές πρός τή σύνταξη καί μέ σατανικούς υπαινιγμούς πού παρεισφρύουν μέσα σέ άρθρα γιά τό Λίβανο. 'Η άνεκτικότητα, όμως, τού αντισημιτισμού αύξήθηκε κατά τρόπο δραματικό. "Άρθρα πού είχαν πεταχθεί στόν κάλαθο τών άχρήστων από τήν έποχή τού β' παγκοσμίου πολέμου, διαβάζονται πάλι, οι δέ εκδότες, όταν επικρίνονται άρνούνται ότι τά άρθρα αυτά είναι αντισημιτικά.

Χειρότερο άκόμη είναι τό γεγονός ότι εκείνοι πού έπίσημα εκπροσωπούν σήμερα τήν Εύρώπη, φαίνεται νά πιστεύουν ότι ό αντισημιτισμός φοράει πάντα τό ίδιο προσωπείο. Γι' αυτούς, αντισημιτισμός είναι αυτό πού παρουσιάστηκε στήν Εύρώπη κατά τίς δεκαετίες τού —30 καί τού —40: ένας όρυώμενος δικτάτωρ μέ μικρό μουστάκι, βλοσυροί καί παγεροί αξιωματικοί τών "Ες - "Ες πού συλλαμβάνουν 'Εβραίους γιά νά τούς εκποτίσουν στά στρατόπεδα τού θανάτου.

Αυτό πού είναι άξιοθαύμαστο μέ τόν αντισημιτισμό είναι ή εύκαμψία του. Δέν μπορεί νά αλλάξει τόν άπώτερο στόχο του μπορεί όμως, νά αλλάξει τό προσωπείο του, τή στρατηγική του καί ένα μέρος από τό λεξιλόγιό του. "Αραβες δικτάτορες έρχονται στήν Εύρώπη καί μάς λένε ότι δέν έχουν τίποτε εναντίον τών 'Εβραίων -άλλά ό Σιωνισμός άποτελεί ένα κακό καί πρέπει νά εκμηδενισθεί. "Οι 'Εβραίοι είναι άδελφια μας", λένε χαμογελώντας όταν έπισκέπτονται τίς χώρες μας, "άλλά οι 'Εβραίοι προσπαθούν νά κυριαρχήσουν σέ όλη τήν Μέση 'Ανατολή".

Καί ή Εύρώπη εξαπατάται από αύτή τή μάσκα. "Όλοι γνωρίζουμε ότι ό αντισημιτισμός καλυπτόμενος ως άντισιωνισμός, επέτυχε τεράστιες πολιτικές νίκες στήν Εύρώπη μετά τήν τελευταία δεκαετία.

Αύτή είναι ή εύρωπαϊκή ύποκρισία. Πολιτικοί ήγέτες στίς χώρες μας εκφράζουν συχνά τόν θαυμασμό τους γιά τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ. Τήν έπομένη μέρα ύποδέχονται μέ θερμή κάποιον "Αραβα έπισκέπτη πού ζητά τήν καταστροφή τού έβραϊκού κράτους.

Πολιτικοί στήν Εύρώπη συχνά επικρίνουν εκείνους πού έδώ καί σαράντα χρόνια δέν κατάλαβαν τή σήμανε ή Ναζιστική Γερμανία όταν, κυριολεκτικά έλεγε: οι 'Εβραίοι πρέπει νά έξοντωθούν. Οι ίδιοι πολιτικοί σήμερα άρνούνται μέ έμφαση ότι ό Καταστατικός Χάρτης τής Ρ.Λ.Ο. καί άλλα έγγραφα θά πρέπει νά έννοηθούν κατά

τρόπο κυριολεκτικό: ότι δέν ύπάρχει στήν Παλαιστίνη χώρος γιά ένα έβραϊκό κράτος. Γι' αυτό πρέπει νά είπωθει, τή στιγμή αύτή πού τιμάται τόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ, ότι δέν άρκει νά άντιστεκόμαστε στόν αντισημιτισμό τού παρελθόντος. 'Ο Βάλλενμπεργκ μάς διδάξε νά πολεμάμε τόν αντισημιτισμό τού παρόντος.

Επί τών ήμερών τού Βάλλενμπεργκ στή Βουδαπέστη οι πιό επικίνδυνοι αντισημίτες ήταν εκείνοι πού προσάβησαν νά καταστήσουν τήν Εύρώπη Judenrein. 'Επί τών ήμερών μας, οι πιό επικίνδυνοι αντισημίτες είναι εκείνοι πού θέλουν νά καταστήσουν τήν Μέση 'Ανατολή judenstatrein. 'Ο άντισιωνισμός, πού σημαίνει πόλεμο, τρομοκρατία καί προπαγάνδα κατά τού κράτους τού 'Ισραήλ, άποτελεί τόν σημερινό αντισημιτισμό.

Δέν είμαι 'Εβραίος. Κατάγομαι από μιά μικρή χώρα, τήν πατρίδα τού Ραούλ Βάλλενμπεργκ, πού έχει τό άπίστευτο προνόμιο τής ειρήνης επί 170 καί πλέον χρόνια. Δέν εκπροσωπώ σήμερα καμιά κυβέρνηση ή πολιτικό κόμμα. Πιστεύω, όμως, ότι μιλω έξ όνόματος εκατομμυρίων Εύρωπαίων πού θέλουν οι χώρες μας νά σταθούν άποτελεσματικά κατά τού νέου αντισημιτισμού.

'Υπάρχει μιά άλλη Εύρώπη, πέρα από κείνη πού άγκαλιάζει τόν Γιασέρ 'Αραφάτ καί ύποκύπτει στά άραβικά αίτήματα. Γιά τούτο, επιτρέψτε μου, τήν ήμέρα αύτή πού είναι αφιερωμένη στόν Ραούλ Βάλλενμπεργκ νά απευθυνθώ πρός όλους τούς Εύρωπαίους φίλους τού 'Ισραήλ, 'Εβραίους καί μή 'Εβραίους:

Τώρα είναι ή ώρα νά άντισταθείτε εναντίον εκείνων πού ύποσκάπτουν τή δημοκρατία επιτιθέμενοι κατά τών 'Εβραίων καί τού έβραϊκού κράτους.

Σημειώσεις:

1. 'Ο Per Ahlmark διετέλεσε άντιπρόεδρος στήν προηγούμενη φιλελεύθερη κυβέρνηση τής Σουηδίας.
2. 'Ο Ραούλ Βάλλενμπεργκ ύπήρξε Σουηδός διπλωμάτης διαπιστευμένος στή Βουδαπέστη κατά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Διέσωσε χιλιάδες Ούγγρους, 'Εβραίους τό θρήσκευμα παρέχοντας σ' αυτούς τήν προστασία τής χώρας του. Αργότερα ό Βάλλενμπεργκ φυλακίστηκε από τούς Σοβιετικούς, πού εισέβαλαν στή Σουηδία. Παρά τίς ρωσικές διαβεβαιώσεις ότι πέθανε στή φυλακή τό 1947, σύμφωνα μέ επίμονες πληροφορίες ό Βάλλενμπεργκ ζεί άκόμη.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 — ΑΘΗΝΑ

Ταχ. Θυρίδα 104 39 — τηλ.: 88.39.951

'Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:

'Ο Πρόεδρος τού Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ,
Σουρμελή 2

Τιμή φύλλου δρχ.1

עץ חיים הוא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)